

IPA-III KATILIM ÖNCESİ MALİ YARDIM ARACI
IPA III/2023/ 451-966 Avrupa Yeşil Mutabakatına
Yönelik Sivil Toplum Eylemi

TÜRK OTOMOTİV SANAYİİNİN AB YEŞİL MUTABAKAT HEDEFLERİNE ULAŞMASI PROJESİ

AB'nin Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü
Direktifine İlişkin Boşluk Analizi Raporu

Mayıs 2026

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

OTOMOTİV SANAYİİ DERNEĞİ
AUTOMOTIVE MANUFACTURERS ASSOCIATION

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	4
1. GİRİŞ	6
2. METODOLOJİ	7
3. MEVCUT DURUM ANALİZİ	8
3.1 AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ MEVCUT DURUM	8
3.1.1 Yayımlanmış 2024 yılı AB Direktifi	8
3.1.2 Omnibus'ta Önerilen Değişiklikler	12
3.2 TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT DURUM	15
4. BOŞLUK ANALİZİNİN OLUŞTURULMASI	17
4.1 CSDDD'NİN MADDESEL İNCELENMESİ VE KURUMSAL YAPISI	17
4.2 TÜRKİYE'DE CSDDD İLİŞKİN MEVZUAT VE KURUMSAL YAPI	19
4.3 BOŞLUK ANALİZİ	23
4.4 GENEL DEĞERLENDİRME	28
5. OTOMOTİV SANAYİİ	28
5.1 CSDDD'NİN OTOMOTİV SEKTÖRÜ AÇISINDAN OLASI ETKİLERİ	28
5.1 OTOMOTİV DEĞER ZİNCİRİ AÇISINDAN CSDDD KAPSAMINDAKİ RISK ALANLARI.....	29
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	30
7. KAYNAKÇA	32

Tablo Listesi

Tablo 1. Almanya'da Kurumsal Özen Yükümlülüğü Mevzuatı.....	12
Tablo 2. Omnibus I Süreci ve Nihai Siyasi Uzlaşma Çerçevesinde CSDDD'de Öngörülen Başlıca Değişiklikler	15
Tablo 3. Türkiye'de CSDDD ile İlişkili Politika Belgeleri.....	21
Tablo 4. Türkiye'de CSDDD ile dolaylı ilişki kurulabilecek temel mevzuat düzenlemeleri	21
Tablo 5. CSDDD ve Türkiye Mevzuatı Boşluk Analizi.....	24

Şekil Listesi

Şekil 1. AB Üye Ülkelerinde CSDD ile İlgili Düzenlemeler	10
Şekil 2. BM Sürdürülebilirlik Hedefleri	17

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AYM	Avrupa Yeşil Mutabakatı
BAFA	Alman Federal Ekonomik İşler ve İhracat Kontrol Ofisi (Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle)
BM	Birleşmiş Milletler
BMAS	Almanya Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı (Bundesministerium für Arbeit und Soziales)
CSDDD	Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü Direktifi
CSRD	Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇSGB	T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ESG	Çevresel-Sosyal-Yönetişim standartları (Environment-Social-Governance)
ESAP	Avrupa Tek Erişim Noktası
GB	Gümrük Birliği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
KGK	T.C. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LkSG	Tedarik Zincirinde Kurumsal Özen Yükümlülüğü Yasası (Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz)_
OECD	Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı
OSD	Otomotiv Sanayii Derneği
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TB	T.C. Ticaret Bakanlığı
TSRS	Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları
UNGPs	BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri

YÖNETİCİ ÖZETİ

Avrupa Birliği (AB) tarafından kabul edilen Kurumsal Sürdürülebilirlik Özen Yükümlülüğü Direktifi (Corporate Sustainability Due Diligence Directive – CSDDD), şirketlerin faaliyetleri ve iş ilişkileri kapsamında ortaya çıkabilecek insan hakları ve çevresel etkileri belirleme, önleme, azaltma ve giderme yönünde yükümlülükler getiren kapsamlı bir düzenlemedir. Direktif, şirketlerin yalnızca kendi faaliyetlerini değil, bağlı ortaklıklarını ve iş ilişkileri aracılığıyla yer aldıkları değer zincirlerini de kapsayan bir özen yükümlülüğü yaklaşımı benimsemektedir. Bu yönüyle düzenleme, küresel tedarik ağları üzerinden AB dışında faaliyet gösteren şirketler bakımından da dolaylı sonuçlar doğurabilecek bir çerçeve ortaya koymaktadır.

Bu rapor, CSDDD kapsamında benimsenen hukuki yaklaşımı incelemekte ve Türkiye’deki mevcut mevzuat ile politika çerçevesiyle karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmaktadır. Çalışmada AB mevzuatı ele alınmış, Türkiye’de sürdürülebilirlik ve insan hakları alanındaki düzenleyici yapı değerlendirilmiş ve otomotiv sektörü bakımından ortaya çıkabilecek olası etkiler incelenmiştir.

Yapılan değerlendirmeler, Türkiye’de sürdürülebilirlik, kurumsal yönetim ve insan hakları alanlarında çeşitli politika belgeleri ve düzenleyici araçların bulunduğunu göstermektedir. Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları (TSRS) sürdürülebilirlik raporlaması için kurumsal bir çerçeve oluştururken, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından yayımlanan sürdürülebilirlik ilkeleri halka açık şirketlerin çevresel, sosyal ve yönetim uygulamalarına ilişkin açıklamalarını teşvik etmektedir. Bunun yanında Çalışma Hayatına İlişkin Ulusal Rehber İlkeler ile Ulusal İstihdam Stratejisi gibi politika belgeleri de iş dünyası ve insan hakları alanında genel bir yönelim ortaya koymaktadır. Ancak Türkiye’de henüz CSDDD’de öngörülen kapsamda, şirketlerin faaliyet zincirlerinde ortaya çıkabilecek insan hakları ve çevresel riskleri sistematik biçimde belirlemelerini ve yönetmelerini zorunlu kılan bağlayıcı bir kurumsal özen yükümlülüğü sistemi bulunmamaktadır. Bu nedenle Türkiye’deki düzenleyici yapı, sürdürülebilirlik raporlaması ve politika araçları bakımından gelişmekte olmakla birlikte, kurumsal özen yükümlülüğü mekanizmaları açısından daha parçalı bir görünüm sergilemektedir.

Türkiye ekonomisinin AB ile güçlü ticari entegrasyonu dikkate alındığında, CSDDD’nin etkilerinin yalnızca AB’de yerleşik şirketlerle sınırlı kalmayacağı görülmektedir. AB şirketleriyle ticari ilişkileri bulunan Türk şirketlerinin, özellikle tedarik zincirleri aracılığıyla bu düzenlemeden dolaylı biçimde etkilenmesi beklenmektedir. Bu durum, küresel üretim ağlarına entegre sektörlerde daha belirgin hale gelmektedir.

Bu bağlamda otomotiv sektörü, CSDDD’nin etkilerinin en belirgin şekilde hissedilebileceği alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de otomotiv üreticileri ve tedarik sanayii firmaları, AB merkezli ana üreticiler ve küresel tedarik zincirleri ile yoğun bir entegrasyon içindedir. Direktif kapsamında AB’de faaliyet gösteren üreticilerin yerine getirmesi gereken özen yükümlülüklerinin, bu üreticilerin tedarik ağlarında yer alan Türk şirketleri açısından da çeşitli sonuçlar doğurması beklenmektedir. Bu süreçte özellikle hammadde temini, bileşen üretimi, batarya teknolojileri, üretim süreçleri ve lojistik faaliyetleri gibi değer zincirinin farklı aşamalarında ortaya çıkabilecek insan hakları ve çevresel risklerin değerlendirilmesi önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak CSDDD, yalnızca AB içindeki şirketleri hedefleyen bir düzenleme olmanın ötesinde, küresel tedarik zincirleri aracılığıyla uluslararası ticaret sisteminde faaliyet gösteren şirketler açısından yeni bir sürdürülebilirlik ve sorumlu iş uygulamaları standardı ortaya koymaktadır. Türkiye’deki mevcut düzenleyici çerçevenin CSDDD ile birebir örtüşmemesi, Türk şirketlerinin uyum süreçlerini büyük ölçüde uluslararası ticaret ilişkileri ve AB pazarına erişim gereklilikleri doğrultusunda şekillendirmesine yol açabilecektir. Bu nedenle özellikle ihracat odaklı sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin sürdürülebilirlik yönetim sistemlerini geliştirmeleri ve değer zinciri risk yönetimi uygulamalarını güçlendirmeleri giderek daha önemli hale gelmektedir.

Temel Bulgular:

- CSDDD, şirketlerin değer zincirleri boyunca insan hakları ve çevresel etkileri belirleme, önleme ve giderme yükümlülüklerini düzenleyen kapsamlı bir AB mevzuatıdır. Direktif, yalnızca şirketlerin kendi faaliyetlerini değil, bağılı ortaklıklarını ve tedarik zincirindeki iş ortaklarını da kapsayan bir özen yükümlülüğü yaklaşımı benimsemektedir.
- Türkiye’de sürdürülebilirlik ve insan hakları alanında çeşitli politika belgeleri ve raporlama mekanizmaları bulunmakla birlikte, CSDDD’de öngörülen kapsamda bağlayıcı bir kurumsal özen yükümlülüğü sistemi henüz oluşturulmamıştır. Mevcut düzenleyici çerçeve büyük ölçüde sürdürülebilirlik raporlaması ve politika yönlendirmelerine dayanmaktadır.
- Türkiye’nin AB ile güçlü ticari entegrasyonu nedeniyle CSDDD’nin etkileri doğrudan değil, büyük ölçüde tedarik zincirleri aracılığıyla ortaya çıkacaktır. AB şirketleriyle ticari ilişkileri bulunan Türk şirketlerinin sürdürülebilirlik ve insan hakları alanındaki uygulamalarını bu düzenleme doğrultusunda geliştirmeleri gerekebilecektir.
- Otomotiv sektörü, CSDDD’nin dolaylı etkilerinin en belirgin şekilde hissedilebileceği sektörlerden biridir. Türkiye’deki otomotiv üreticileri ve tedarik sanayii firmaları, AB merkezli üreticiler ve küresel tedarik zincirleri ile yoğun biçimde entegre durumdadır.
- Özellikle hammadde temini, bileşen üretimi, batarya teknolojileri, üretim süreçleri ve lojistik faaliyetleri otomotiv değer zinciri içinde insan hakları ve çevresel risklerin yoğunlaştığı alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu alanlarda izlenebilirlik, veri paylaşımı ve risk yönetimi mekanizmalarının güçlendirilmesi önem kazanmaktadır.

1. GİRİŞ

Son yıllarda sürdürülebilirlik, insan hakları ve çevresel sorumluluk konuları uluslararası ekonomi ve ticaret politikalarının giderek daha önemli bir parçası haline gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte üretim süreçlerinin farklı coğrafyalara yayılması, şirket faaliyetlerinin yalnızca kendi faaliyetleriyle sınırlı kalmadığını, geniş ve çok katmanlı tedarik ağları aracılığıyla çeşitli sosyal ve çevresel etkiler ortaya çıkarabildiğini göstermektedir. Bu gelişmeler doğrultusunda uluslararası kuruluşlar, hükümetler ve bölgesel entegrasyon yapıları, şirket faaliyetlerinin sürdürülebilirlik ilkeleriyle daha uyumlu yürütülmesini sağlamak amacıyla yeni politika ve düzenleme araçları geliştirmeye başlamıştır.

Bu bağlamda özellikle iş dünyası ve insan hakları alanında ortaya çıkan uluslararası normlar ve politika çerçeveleri dikkat çekmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri¹, OECD Çok Uluslu İşletmeler Rehberi² ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun temel çalışma standartlarına ilişkin ilkeleri³, şirket faaliyetlerinin insan hakları ve çevresel etkiler açısından değerlendirilmesinde önemli referans kaynakları haline gelmiştir. Bununla birlikte bu çerçeve belgeler uzun süre büyük ölçüde gönüllülük esasına dayanan politika araçları olarak uygulanmıştır. Küresel tedarik zincirlerinde yaşanan insan hakları ihlalleri, çevresel zararlar ve çalışma koşullarına ilişkin sorunlar ise bu alanda daha bağlayıcı düzenlemelerin geliştirilmesi yönünde uluslararası düzeyde yeni tartışmaları gündeme getirmiştir⁴.

AB de, sürdürülebilirlik ve sorumlu iş uygulamaları alanında son yıllarda kapsamlı bir düzenleyici gündem geliştirmiştir. Avrupa Yeşil Mutabakatı⁵ (AYM) çerçevesinde yürütülen çalışmalar, yalnızca çevresel politikaları değil, aynı zamanda şirket faaliyetlerinin sosyal ve yönetim boyutlarını da kapsayan geniş bir politika alanını içermektedir. Bu kapsamda kabul edilen Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi⁶ (CSRD), şirketlerin sürdürülebilirlik performansına ilişkin açıklama yükümlülüklerini genişletirken, CSDDD şirketlerin faaliyetleri ve iş ilişkileri kapsamında ortaya çıkabilecek insan hakları ve çevresel etkilerin yönetilmesine yönelik daha kapsamlı bir düzenleyici yaklaşım ortaya koymaktadır.

Direktifte benimsenen yaklaşım, şirketlerin yalnızca kendi operasyonlarını değil, aynı zamanda değer zincirlerinde yer alan iş ortaklarını da kapsayan bir değerlendirme sürecini gerektirmektedir. Bu yönüyle CSDDD, şirketlerin sürdürülebilirlik yönetimini küresel tedarik ağlarının tamamını dikkate alan bir kurumsal yönetim yaklaşımı çerçevesinde ele almayı amaçlamaktadır.

AB'nin küresel ticaret sistemindeki ekonomik ağırlığı dikkate alındığında, söz konusu düzenlemenin etkilerinin yalnızca AB'de yerleşik şirketlerle sınırlı kalmayacağı açıktır. AB şirketleriyle ticari ilişkiler içinde bulunan üçüncü ülke şirketlerinin de tedarik zincirleri aracılığıyla bu düzenlemeden dolayı biçimde etkilenmesi beklenmektedir. Bu durum, AB pazarına ihracat yapan veya AB merkezli üreticilerle iş ilişkisi bulunan şirketler açısından yeni uyum gerekliliklerinin ortaya çıkmasına yol açabilir. Dolayısıyla CSDDD'nin etkileri yalnızca bölgesel bir düzenleme olarak değil, küresel tedarik zincirlerinin işleyişini etkileyebilecek bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye ekonomisi ile AB arasındaki güçlü ticari ve ekonomik ilişkiler dikkate alındığında, AB'de yürürlüğe giren sürdürülebilirlik düzenlemelerinin Türkiye'de faaliyet gösteren şirketler açısından da önem taşıdığı görülmektedir. Türkiye, özellikle sanayi üretimi ve ihracat açısından AB ile yüksek düzeyde entegrasyona sahip ülkelerden biridir. Birçok sektörde faaliyet gösteren Türk şirketleri, AB merkezli üreticiler ve küresel tedarik

¹ <https://digitallibrary.un.org/record/720245?ln=en&v=pdf>

² https://www.oecd.org/content/dam/oecd/tr/publications/reports/2023/06/oecd-guidelines-for-multinational-enterprises-on-responsible-business-conduct_a0b49990/8a1fb939-tr.pdf

³ <https://www.ilo.org/tr/projects-and-partnerships/projects/calisma-yasaminda-temel-ilkeler-ve-haklar>

⁴ https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/1005202413542997_PDFsam_inhak13.pdf

⁵ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>

zincirleri ile yoğun ticari ilişkiler yürütmektedir. Bu nedenle AB’de kabul edilen sürdürülebilirlik düzenlemelerinin Türkiye’de faaliyet gösteren şirketler üzerinde doğrudan veya dolaylı etkiler yaratması beklenmektedir.

Türkiye’de sürdürülebilirlik, kurumsal yönetim ve insan hakları alanlarında son yıllarda çeşitli politika belgeleri ve düzenleyici araçlar geliştirilmiştir. Sürdürülebilirlik raporlamasına ilişkin standartların oluşturulması, çevresel politikaların güçlendirilmesi ve iş dünyasında insan haklarına ilişkin farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar bu çerçevede dikkat çekmektedir. Bununla birlikte şirketlerin faaliyet zincirlerinde ortaya çıkan insan hakları ve çevresel riskleri sistematik biçimde değerlendirmesine yönelik kapsamlı bir kurumsal özen yükümlülüğü yaklaşımının Türkiye’de henüz mevzuat düzeyinde yer almadığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye’deki düzenleyici çerçevenin AB’de geliştirilen yeni sürdürülebilirlik politikalarıyla karşılaştırmalı olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Bu raporun amacı da AB’de kabul edilen CSDDD’nin temel düzenleyici yaklaşımını incelemek ve Türkiye’deki mevzuat ile politika çerçevesiyle karşılaştırmalı bir değerlendirme sunmaktır

2. METODOLOJİ

Bu çalışma, AB’nin 2024/1760/EU sayılı CSDD Direktifi kapsamında oluşturulan hukuki yaklaşımı incelemek ve Türkiye’deki mevcut mevzuat ile politika çerçevesiyle karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmak amacıyla hazırlanmıştır. Analiz sürecinde ağırlıklı olarak doküman incelemesine dayalı nitel bir yöntem benimsenmiş; mevzuat metinleri, resmi politika belgeleri ve uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan raporlar temel kaynaklar olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında CSDDD’nin temel hükümleri incelenmiştir. Bu doğrultuda Direktif metni⁷, Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan politika belgeleri⁸, etki değerlendirme raporları⁹ ve ilgili resmi açıklamalar değerlendirilmiştir. Ayrıca düzenlemenin uygulanmasına ilişkin yürütülen tartışmalar¹⁰ ile mevzuatın sadeleştirilmesine yönelik girişimler¹¹ de analiz kapsamına dahil edilmiştir. Bu inceleme, Direktifin kapsamını, şirketlere getirilen yükümlülükleri ve değer zinciri yaklaşımının temel unsurlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın ikinci aşamasında Türkiye’de sürdürülebilirlik, insan hakları ve kurumsal yönetim alanındaki mevcut düzenleyici yapı ele alınmıştır. Bu çerçevede sürdürülebilirlik raporlamasına ilişkin standartlar, sermaye piyasalarında sürdürülebilirlik açıklamalarına yönelik düzenlemeler, çalışma hayatı ve insan hakları alanındaki politika belgeleri ile çevresel mevzuat incelenmiştir. Değerlendirme sürecinde hem bağlayıcı düzenlemeler hem de strateji ve politika belgeleri dikkate alınarak Türkiye’deki mevcut yaklaşımın genel çerçevesi ortaya konulmuştur.

Çalışmanın üçüncü aşamasında AB Direktifi ile Türkiye’deki mevcut düzenleyici yapı arasındaki farklılıklar boşluk analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu amaçla CSDDD kapsamında öne çıkan temel yükümlülük alanları belirlenmiş ve bu alanların Türkiye’deki mevzuat ve politika araçlarıyla ne ölçüde örtüştüğü analiz edilmiştir. Hazırlanan boşluk analizi tablosu, iki düzenleyici yaklaşım arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları sistematik bir biçimde ortaya koymayı hedeflemektedir.

Raporun son bölümünde Direktifin küresel tedarik ağları üzerinden ortaya çıkabilecek etkileri sektörel bir perspektifle ele alınmıştır. Bu çerçevede Türkiye ekonomisi açısından önemli bir ihracat sektörü olan otomotiv

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj/eng>

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0071>

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022SC0042>

¹⁰ <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/package-simplification-business/file-first-omnibus-package-on-sustainability-proposal-amending-csrd-and-csddd>

¹¹ https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en

sanayii örnek olarak değerlendirilmiştir. Otomotiv sektörünün AB ile güçlü ticari ilişkiler içinde bulunması ve uluslararası üretim ağlarına yüksek düzeyde entegre olması nedeniyle, CSDDD kapsamında ortaya çıkabilecek düzenleyici gelişmelerden etkilenmesi muhtemel sektörlerden biri olduğu görülmektedir. Bu bölümde Direktifin otomotiv sektöründe faaliyet gösteren üreticiler ve tedarikçiler açısından ortaya çıkarılabileceği olası etkiler genel bir çerçevede değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın kapsamı, CSDDD'nin incelenmesi ve Türkiye'deki mevcut mevzuat ile politika çerçevesinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi ile sınırlıdır. Analiz kamuya açık mevzuat metinleri ve resmi politika belgeleri temel alınarak hazırlanmıştır. Bu nedenle raporda sunulan değerlendirmeler, düzenleyici çerçeveler arasındaki farklılıkları ve potansiyel etkileri genel bir perspektiften ele alan analitik bir inceleme niteliği taşımaktadır.

Metodolojik Not: Bu çalışmada gerçekleştirilen boşluk analizi, AB'de 2024 yılında kabul edilen CSDD Direktif hükümleri esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışmanın yürütüldüğü tarihte Direktifin değiştirilmesine yönelik olarak Avrupa Komisyonu tarafından başlatılan Omnibus sadeleştirme süreci kapsamında Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi arasında bir siyasi uzlaşya varılmış¹² olmakla birlikte, söz konusu değişiklikler henüz AB Resmî Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiş bir mevzuat niteliği kazanmamıştır. Bu nedenle boşluk analizi yapılırken hukuken yürürlükte bulunan CSDDD metni esas alınmış ve karşılaştırmalar bu çerçevede gerçekleştirilmiştir.

Bununla birlikte AB'de devam eden mevzuat geliştirme sürecinin analizin bütünlüğü açısından önem taşıdığı değerlendirilerek Omnibus paketi kapsamında önerilen ve müzakereler sonucunda ortaya çıkan başlıca değişikliklere raporun ilgili bölümlerinde ayrıca yer verilmiş ve bu gelişmeler detaylı açıklanmıştır.

3. MEVCUT DURUM ANALİZİ

3.1 Avrupa Birliği'ndeki Mevcut Durum

3.1.1 Yayımlanmış 2024 yılı AB Direktifi

2024/1760/EU sayılı CSDDD, şirketlerin faaliyetleri kapsamında ortaya çıkabilecek insan hakları ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri belirlemelerini, önlemelerini, azaltmalarını ve mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırmalarını zorunlu kılan bir AB düzenlemesidir. Direktifte öngörülen özen yükümlülüğü yalnızca şirketin kendi faaliyetleriyle sınırlı olmayıp bağılı ortaklıkların faaliyetlerini ve şirketin değer zincirinde yer alan iş ilişkilerini de kapsamaktadır.

CSDDD kapsamında öngörülen özen yükümlülüğü, değer zincirinin yukarı yönlü kısmında yer alan doğrudan ve dolaylı iş ortaklarının faaliyetlerini kapsamakta, belirli durumlarda aşağı yönlü faaliyetlere de uzanabilmektedir. Direktif risk temelli bir yaklaşım benimsemekte olup şirketlerin en ciddi veya gerçekleşme ihtimali en yüksek olumsuz etkileri önceliklendirmesine imkân tanımaktadır. Bu doğrultuda alınması gereken tedbirler, mevcut koşullar çerçevesinde uygulanabilir ve orantılı önlemler olarak tanımlanmaktadır. Bir şirketin olumsuz bir etkiye doğrudan ya da birlikte neden olması halinde ise söz konusu etkinin giderilmesi veya telafi edilmesi amacıyla gerekli iyileştirme mekanizmalarının işletilmesi gerekmektedir.

Direktif ayrıca şirketlerin sürdürülebilirlik odaklı özen yükümlülüğünü kurumsal politikalarına ve risk yönetimi sistemlerine entegre etmelerini öngörmektedir. Bu kapsamda şirketlerin sözleşmesel güvencelerden yararlanması, değer zinciri boyunca yükümlülüklerin aktarılmasını sağlayan mekanizmalar kurması ve gerekli yatırımları gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Uygun durumlarda küçük ve orta büyüklükteki (KOBİ) iş ortaklarına

¹² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/de/ip_25_2981

destek sağlanması da öngörülmektedir. Bunun yanı sıra özen yükümlülüğü süreçlerinin belirli aşamalarında paydaşlarla etkileşim kurulması, bildirim mekanizmaları ile şikâyet prosedürlerinin oluşturulması gerekmektedir. Alınan tedbirlerin etkinliği düzenli olarak izlenmeli ve yeni önemli risklerin ortaya çıkması halinde değerlendirme süreci yeniden yürütülmelidir.

CSDDD yalnızca insan hakları ve çevresel etkilerle sınırlı bir çerçeve sunmamakta, aynı zamanda şirketlerin iklim değişikliğiyle mücadelede yönelik bir dönüşüm planı hazırlamasını da öngörmektedir. Bu planın şirketin iş modeli ve stratejisinin Paris Anlaşması kapsamında belirlenen 1,5°C küresel ısınma hedefi ile AB'nin ara dönem ve 2050 yılı iklim nötrlüğü hedefleriyle uyumlu olması gerekmektedir. Plan kapsamında ayrıca bilimsel temellere dayalı sera gazı emisyon azaltım hedeflerinin belirlenmesi, 2030 yılı ve sonrasında her beş yıllık dönem için emisyon azaltım hedeflerinin ortaya konulması ve bu hedeflerin uygulanmasını destekleyen yatırım, finansman ve uygulama adımlarının açıklanması beklenmektedir.

Direktif aynı zamanda şeffaflık yükümlülükleri de getirmektedir. Şirketlerin sürdürülebilirlik özen yükümlülüğü politikaları ve uygulamalarına ilişkin bilgileri yıllık olarak kamuya açıklaması gerekmektedir. Bunun yanında iklim dönüşüm planlarının yayımlanması ve planın uygulanmasına ilişkin ilerleme raporlarının düzenli olarak güncellenmesi öngörülmektedir. Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi (CSRD) kapsamında sürdürülebilirlik raporlaması yapan şirketlerin bu raporlarında dönüşüm planına yer vermeleri halinde, CSDDD kapsamındaki ilgili yükümlülüğün yerine getirilmiş sayılması öngörülmektedir.

Direktifin uygulanmasına ilişkin olarak üye ülkelerin 26 Temmuz 2026 tarihine kadar CSDDD hükümlerini ulusal hukuk sistemlerine aktarmaları gerekmektedir. Düzenleme yalnızca çok büyük ölçekli şirketleri kapsamaktadır. Buna göre 1.000'den fazla çalışanı bulunan ve dünya genelinde net cirosu 450 milyon Avro'yu aşan AB şirketleri ile AB içinde 450 milyon Avro'dan fazla ciro elde eden AB dışı şirketler Direktif kapsamına girmektedir. Hükümler üç aşamalı bir takvim çerçevesinde yürürlüğe girecektir. İlk aşamada 26 Temmuz 2027 itibarıyla 5.000'den fazla çalışanı bulunan ve 1,5 milyar Avro'dan fazla ciroya sahip şirketler kapsama girecek; ikinci aşamada 26 Temmuz 2028 itibarıyla 3.000'den fazla çalışanı bulunan ve 900 milyon Avro'dan fazla ciroya sahip şirketler yükümlülük altına girecek; son aşamada ise 26 Temmuz 2029 itibarıyla genel kapsamda yer alan ve yukarıda vurgulanan diğer büyük şirketler Direktif hükümlerini uygulamakla yükümlü olacaktır. Tam uygulama sonrasında yaklaşık 6.000 AB şirketi ile yaklaşık 900 AB dışı şirketin CSDDD kapsamına gireceği tahmin edilmektedir¹³. Diğer taraftan, 3.1.2 başliğı altında da yer verildiği üzere, Komisyon tarafından yürütölen omnibüs (mevzuat sadeleştirme çalışması) kapsamında CSDDD kapsamı daraltılmış, düzenleme yalnızca 5.000'den fazla çalışanı ve 1,5 milyar avrodan fazla net cirosu bulunan çok büyük şirketlerle sınırlandırılmıştır.

Direktif KOBİ'ler bakımından da bazı koruyucu hükümler içermektedir. Büyük şirketlerin tedarik uygulamalarını uyarlamaları, KOBİ iş ortaklarına yönelik haksız sözleşme şartlarından kaçınmaları ve üçüncü taraf doğrulama maliyetlerini üstlenmeleri öngörülmektedir. Ayrıca değer zincirinde yer alan KOBİ'lerin uyum sağlamasına destek olmak amacıyla teknik destek ve yatırım sağlanması beklenmektedir.

CSDDD'nin kabulü, AB hukukunda değer zinciri sorumluluğu alanında gelişen daha geniş bir düzenleyici çerçevenin parçası olarak değerlendirilmektedir. Nitekim sürdürülebilir değer zincirleri ve özen yükümlülüğüne ilişkin belirli riskler, emtialar veya sektörlere yönelik benzer yükümlülükler daha önce bazı AB mevzuatlarında yer almaya başlamıştır¹⁴. Örneğin Çatışma Mineralleri Tüzüğü, AB'ye altın, tungsten, kalay ve tantal ithal eden şirketlerin bu mineralleri sorumlu kaynaklardan temin ettiğini ve OECD tarafından belirlenen sorumlu tedarik standartlarına uyduğunu doğrulamasını zorunlu kılmaktadır. Ormansızlaşma Tüzüğü, işletmelerin ve tüccarların

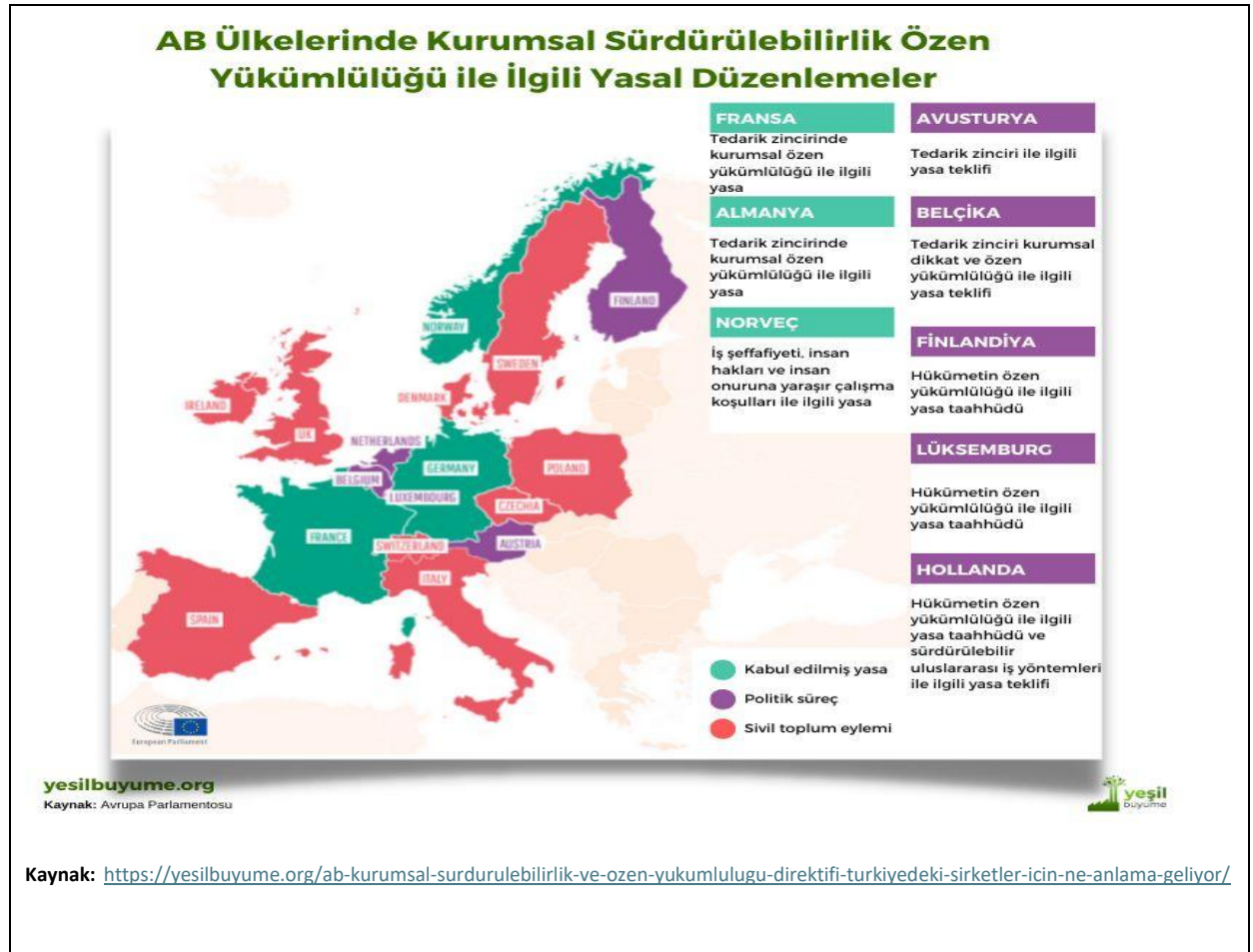
¹³ https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en

¹⁴ https://ipatemelhaklar.ab.gov.tr/wp-content/uploads/2024/12/10-TR-Temel-Haklar-Projesi_BHR-Comparative-Note_Subat-SIDB_final-17-10-24.pdf

piyasaya sundukları ürünlerin ormansızlaşmaya neden olmayan kaynaklardan geldiğini garanti etmelerini gerektirmektedir. Batarya Tüzüğü ise piyasaya arz edilen bataryalarda kullanılan hammaddelerin kaynağının doğrulanmasına yönelik özen yükümlülüğü kuralları içermektedir. Bunun yanında AB pazarında zorla çalıştırma ile üretilmiş ürünlerin yasaklanmasına ilişkin Tüzük, şirketlerin faaliyetleri ve tedarik zincirleri içinde zorla çalıştırmayı tespit etmeye ve önlemeye yönelik çabalarına ilişkin hükümler içermektedir. CSDDD bu sektörel düzenlemeleri tamamlayıcı nitelik taşımaktadır.¹⁵

Direktif aynı zamanda sorumlu iş davranışına ilişkin uluslararası gönüllü çerçeve belgelerin belirli unsurlarını bağlayıcı yükümlülüklerle dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanında bazı AB üyesi ülkelerin kendi ulusal tedarik zinciri veya sürdürülebilirlik özen yükümlülüğü mevzuatlarını kabul etmeye başlaması nedeniyle (şekil 1), iç pazarda ortaya çıkabilecek düzenleyici parçalanmanın önlenmesi de hedeflenmektedir.

ŞEKİL 1. AB ÜYE ÜLKELERİNDE CSDD İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

AB'nin önceki yaklaşımında insan hakları ihlalleri veya çevresel zararların önlenmesine yönelik düzenlemeler büyük ölçüde Birlik sınırları içindeki faaliyetlere odaklanmaktaydı. AB dışındaki olumsuz etkiler ise daha çok dış politika araçları, diplomatik girişimler veya ticaret politikası mekanizmaları aracılığıyla ele alınmaktaydı¹⁶. CSDDD ile birlikte bu yaklaşım değişmiş ve büyük AB şirketleri ile AB'de önemli ciro elde eden üçüncü ülke şirketlerinin değer zincirleri boyunca ortaya çıkan olumsuz etkiler bakımından daha fazla sorumluluk üstlenmesi

¹⁵ https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022SC0042>

hedeflenmiştir. Böylece özellikle üçüncü ülkelerde meydana gelen çevresel veya insan hakları ihlallerine karşı iş dünyasının daha aktif bir rol üstlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu yaklaşımın kısa vadede AB şirketlerinin rekabet gücü üzerinde bazı etkiler doğurabileceği yönünde tartışmalar bulunmaktadır. Zira AB dışındaki bazı büyük ekonomik aktörler henüz benzer kapsamda bağlayıcı yükümlülükler getirmemiştir ve bu durum şirketlerin çevresel veya sosyal zararlar bakımından aynı düzeyde sorumluluk üstlenmemesine yol açabilmektedir. Bununla birlikte orta ve uzun vadede sürdürülebilirlik ve insan hakları odaklı değer zinciri yönetiminin şirketler açısından önemli faydalar sağlayabileceği değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımın şirketlerin tedarik zincirlerine ilişkin riskleri daha etkin şekilde yönetmesine, itibar kaybı riskinin azaltılmasına, tedarik zinciri kesintilerinin önlenmesine ve operasyonel verimliliğın artırılmasına katkı sağlayabileceği ifade edilmektedir. Ekonomik çalışmalar da sürdürülebilirlik faktörlerinin iş modellerine entegre edilmesinin finansal performans, inovasyon kapasitesi ve şirket değeri üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini göstermektedir.

Direktif, düzenleyici yükümlülüklerin orantılı olmasını sağlamak amacıyla çeşitli kolaylaştırıcı unsurlar da içermektedir. Öncelikle düzenlemenin kapsamı yalnızca çok büyük ölçekli şirketlerle sınırlandırılmıştır. Ayrıca risk temelli yaklaşım sayesinde şirketler tüm değer zincirlerini aynı yoğunlukta incelemek yerine en ciddi risk alanlarına odaklanabilmektedir. Uyum maliyetlerinin azaltılması amacıyla sektör girişimleri ve çok paydaşlı platformlar aracılığıyla maliyet paylaşımı yapılabilmesi de mümkün görülmektedir. Bunun yanında modern dijital teknolojilerin kullanılması da uyum süreçlerini kolaylaştırabilecek araçlar arasında değerlendirilmektedir.

Direktifin uygulanmasını desteklemek amacıyla Avrupa Komisyonu tarafından kapsamlı rehberlerin hazırlanması ve şirketlere destek sağlayacak merkezi bir yardım mekanizmasının oluşturulması da öngörülmektedir. Ayrıca üye ülkelerin denetim otoriteleri arasında oluşturulacak AB düzeyindeki koordinasyon ağının, Direktifin Birlik genelinde tutarlı biçimde uygulanmasına katkı sağlaması ve şirketler açısından eşit rekabet koşullarını güçlendirmesi hedeflenmektedir.

Son olarak, CSDDD kapsamında getirilen yükümlülüklerin uygulanmasında düzenleyici yükün azaltılması ve mevzuatın daha uygulanabilir hale getirilmesi amacıyla Avrupa Komisyonu tarafından "Omnibus" olarak adlandırılan bir sadeleştirme yaklaşımı gündeme getirilmiştir. Bu çerçevede sürdürülebilirlik raporlaması ve özen yükümlülüğü alanındaki farklı AB mevzuatlarının, özellikle CSDDD ve CSRD gibi düzenlemelerin, uygulama yükümlülükleri arasında daha güçlü bir uyum sağlanması ve mükerrer yükümlülüklerin azaltılması hedeflenmektedir. Omnibus girişimi, şirketlerin özellikle raporlama ve uyum süreçlerinde karşılaştıkları idari yüklerin azaltılmasını, uygulamada daha net kurallar oluşturulmasını ve sürdürülebilirlik mevzuatının daha etkin biçimde uygulanmasını amaçlayan bir düzenleyici basitleştirme süreci olarak değerlendirilmektedir.

TABLO 1. ALMANYA'DA KURUMSAL ÖZEN YÜKÜMLÜLÜĞÜ MEVZUATI¹⁷¹⁸

Almanya'da kurumsal sürdürülebilirlik ve tedarik zincirlerinde insan haklarına saygı konusundaki en önemli düzenleme "Tedarik Zincirinde Kurumsal Özen Yükümlülüğü Yasası" (Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz – LkSG)¹⁹. Yasa 16 Temmuz 2021 tarihinde kabul edilmiş ve hükümlerinin büyük bölümü 1 Ocak 2023 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Almanya Federal Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı'na (Bundesministerium für Arbeit und Soziales – BMAS) göre bu düzenleme, Almanya'da faaliyet gösteren büyük şirketlerin küresel tedarik zincirlerinde insan haklarına saygı göstermelerini ve belirli çevresel standartlara uyulmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede yasa, şirketlerin kendi faaliyetleri ile birlikte tedarik zincirlerinde ortaya çıkabilecek insan hakları ihlallerini ve çevresel riskleri belirlemelerini, bunları önlemelerini ve gerekli durumlarda gidermelerini gerektiren bağlayıcı kurumsal özen yükümlülükleri getirmektedir.

Yasa başlangıçta büyük ölçekli şirketlere uygulanmak üzere tasarlanmıştır. Buna göre 1 Ocak 2023 itibarıyla Almanya'da en az 3.000 çalışanı bulunan şirketler, 1 Ocak 2024 itibarıyla ise 1.000'den fazla çalışanı bulunan şirketler düzenleme kapsamına alınmıştır. Federal hükümetin resmi açıklamalarına göre bu eşikler Almanya'da faaliyet gösteren çok sayıda uluslararası şirketi kapsamakta ve Almanya'da şubesi bulunan yabancı şirketlerin de belirli koşullar altında düzenlemeye tabi olmasına yol açabilmektedir. Böylece yasa, yalnızca Almanya'daki faaliyetleri değil, Almanya merkezli şirketlerin küresel tedarik zincirleri boyunca yürüttükleri faaliyetleri de kapsayan bir sorumluluk çerçevesi oluşturmuştur.

LkSG kapsamında şirketlerin insan hakları ve çevresel risklere ilişkin sistematik bir yönetim mekanizması kurmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda şirketlerin risk yönetim sistemi oluşturması, düzenli risk analizleri yapması, riskleri önlemeye yönelik tedbirler geliştirmesi ve ihlal tespit edilmesi halinde uygun düzeltici önlemler alması zorunludur. Ayrıca şirketlerin tedarik zinciri boyunca erişilebilir bir şikâyet mekanizması kurmaları ve uyguladıkları önlemlere ilişkin yıllık rapor yayımlamaları gerekmektedir. Alman Federal Ekonomik İşler ve İhracat Kontrol Ofisi (Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle – BAFA) bu yükümlülüklerin uygulanmasını denetlemekle yetkili otorite olarak belirlenmiştir. BAFA şirketlerden bilgi talep edebilmekte, raporları inceleyebilmekte ve yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde idari yaptırımlar uygulayabilmektedir.

Almanya'da kabul edilen LkSG, AB'de daha sonra kabul edilen CSDDD bakımından önemli bir öncü düzenleme olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Avrupa Komisyonu, AB düzeyinde bağlayıcı bir özen yükümlülüğü çerçevesi oluşturulmasına yönelik çalışmalarda Almanya ve Fransa gibi üye ülkelerde yürürlüğe giren ulusal tedarik zinciri mevzuatlarının politika tartışmalarında önemli bir referans noktası oluşturduğunu belirtmiştir²⁰. Bu nedenle LkSG, AB'de sürdürülebilir değer zincirleri ve kurumsal özen yükümlülüğü alanında gelişen düzenleyici çerçevenin erken örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir.

3.1.2 Omnibus'ta Önerilen Değişiklikler

Omnibus I paketi kapsamında Komisyon'un 26 Şubat 2025 tarihli önerisi²¹, CSDDD'nin temel yaklaşımını değiştirmeyi değil, uygulamada ortaya çıkan idari yükü azaltmayı amaçlamıştır. Komisyon özellikle şirketlerin karmaşık değer zincirlerinde çok geniş kapsamlı ve sistematik incelemeler yürütmek zorunda kalmasının, her yıl

¹⁷ https://isahlakidergisi.com/uploads/2024/11/5-17_2-Ebru_Ye%C5%9Ffilmen.pdf

¹⁸ https://ipatemeihaklar.ab.gov.tr/wp-content/uploads/2024/12/10-TR-Temel-Haklar-Projesi_BHR-Comparative-Note_Subat-SIDB_final-17-10-24.pdf

¹⁹ <https://www.csr-in-deutschland.de/EN/Legislation/German-Supply-Chain-Act/german-supply-chain-act.html#:~:text=The%20Act%20protects%20the%20following%20internationally%20recognized,Exclusion%20from%20the%20award%20of%20public%20contracts>

²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj/eng>

²¹ https://commission.europa.eu/document/download/1d14a487-f042-476f-997f-adf7c3e14950_en?filename=CSDDD%20Omnibus%20proposal.pdf

tekrarlanan değerlendirme yükümlülüklerinin ve AB düzeyinde getirilen bazı yeknesak sorumluluk hükümlerinin önemli ölçüde idari ve hukuki maliyet yarattığını deęerlendirmiştir²². Bu nedenle öneri; uygulama takviminin ertelenmesi, şirketlerin incelemelerini daha çok doğrudan iş ortakları üzerinde yoğunlaştırması, düzenli gözden geçirme sıklığının yıllıktan beş yıla çıkarılması, AB çapında ortak bir hukuki sorumluluk rejiminin kaldırılması ve Komisyon rehberlerinin daha erken hazırlanması gibi çeşitli değişiklikler içermiştir.

Komisyon önerisinde öne çıkan değişikliklerden biri, derinlemesine değerlendirme yükümlülüğünün kural olarak şirketin kendi faaliyetleri, bağlı ortaklıkları ve doğrudan iş ortaklarıyla sınırlandırılmasıdır. Buna göre dolaylı iş ortaklarına yönelik kapsamlı inceleme ancak şirketin olumsuz bir etkiye ilişkin makul ve güvenilir bilgiye sahip olması durumunda gündeme gelecektir. Komisyon bu yaklaşımı özellikle KOBİ'lere doğru oluşabilecek "trickle-down" etkisini azaltan ve şirketlerin uyum maliyetlerini düşüren bir basitleştirme olarak sunmuştur. Aynı öneri ayrıca düzenli izleme ve güncelleme aralığının yıllık yerine beş yılda bir yapılmasını öngörmüş, ancak önemli yeni risklerin ortaya çıkması halinde ara değerlendirmelerin yapılmasına imkân tanımıştır.

Komisyon'un sadeleştirme paketinde ayrıca AB düzeyinde uyumlaştırılmış/ortak bir hukuki sorumluluk rejiminin kaldırılması da yer almıştır. Bu değişikle şirketlerin CSDDD ihlallerinden doğan özel hukuk sorumluluğuna ilişkin koşulların AB düzeyinde tek tip belirlenmesi yerine büyük ölçüde ulusal hukuk sistemlerine bırakılması öngörülmüştür. Paket aynı zamanda mağdurların sivil toplum kuruluşları veya sendikalar tarafından temsil edilmesine ilişkin bazı zorunlu hükümleri esnetmeyi amaçlamıştır. Bunun yanında Komisyon, üye ülkelerin Direktif kapsamındaki temel özen yükümlülüğü hükümlerinin ötesine geçen ulusal düzenlemeler kabul etmesini sınırlandırmak amacıyla azami uyumlaştırma alanını bazı maddeler bakımından genişletmeyi de önermiştir.

İklim boyutu bakımından ise Komisyon'un yaklaşımı, şirketlerin iklim geçiş planı hazırlama yükümlülüğünü tamamen kaldırmak yerine bunu daha sınırlı ve CSRD ile daha uyumlu bir çerçeveye çekmek yönünde şekillenmiştir. Avrupa Parlamentosu'nun yasama takvimi sayfasında da Komisyon önerisinin başlangıçta geçiş planı hükümlerini CSRD ile hizalamayı amaçladığı belirtilmektedir²³. Ancak müzakere sürecinde bu unsur daha ileri bir değişikliğe uğramıştır.

Bu süreçte belirleyici dönüm noktası, AB Konseyi ile Avrupa Parlamentosu arasında 9 Aralık 2025 tarihinde varılan geçici siyasi anlaşma olmuştur²⁴. Bu uzlaşma çerçevesinde Komisyon'un bazı önerileri kabul edilirken bazıları değiştirilmiştir. En önemli farklılık, Komisyon'un başlangıçta CSDDD kapsam eşiklerini değiştirmemiş olmasına rağmen nihai siyasi uzlaşmada kapsamın önemli ölçüde daraltılmasıdır. Buna göre CSDDD artık yalnızca 5.000'den fazla çalışanı ve 1,5 milyar avrodan fazla net cirosu bulunan çok büyük AB şirketlerine ve AB'de aynı ciro seviyesini aşan AB dışı şirketlere uygulanacaktır. Bu değişiklik, önceki metne kıyasla kapsamı belirgin biçimde daraltan başlıca basitleştirme unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Değer zinciri incelemesine ilişkin olarak ise nihai siyasi uzlaşma, Komisyon'un önerdiği gibi incelemeyi yalnızca doğrudan iş ortaklarıyla sınırlandırmamıştır. Bunun yerine şirketlerin değer zincirinin tamamında en olası ve en ciddi olumsuz etkilerin bulunduğu alanlara odaklanabileceği daha esnek ve risk temelli bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu doğrultuda nihai model "sadece tier-1" yaklaşımını benimsememekte; kapsamlı bir haritalama yükümlülüğünü kaldırırken şirketlere zincirin riskli bölümlerine odaklanma imkânı tanımaktadır. Ayrıca şirketlerin ayrıntılı ve kapsamlı bir haritalandırma (mapping) çalışması yerine daha genel bir kapsam değerlendirmesi (scoping) yürütmesi öngörülmektedir.

²² https://commission.europa.eu/document/download/89ad1560-9ca2-4334-b009-d57b46e17723_en?filename=CSDDD%20omnibus%20proposal%20SWD.pdf

²³ <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/package-simplification-business/file-first-omnibus-package-on-sustainability-proposal-amending-csrd-and-csddd>

²⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/12/09/council-and-parliament-strike-a-deal-to-simplify-sustainability-reporting-and-due-diligence-requirements-and-boost-eu-competitiveness/>

Siyasi uzlaşma kapsamında küçük iş ortakları üzerindeki yükün azaltılması amacıyla şirketlerin bilgi taleplerini mevcut ve makul ölçüde erişilebilir verilerle temellendirmesi gerektiği de vurgulanmıştır. Böylece özellikle kapsam dışında kalan daha küçük işletmelerden gereksiz veri ve belge talep edilmesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Avrupa Parlamentosu'nun ilgili sayfası da şirketlerin kapsam dışında kalan işletmelerden orantısız bilgi talep edilmemesi gerektiğini açık biçimde ifade etmektedir²⁵.

İklim geçiş planlarına ilişkin en önemli değişiklik ise geçici siyasi anlaşma kapsamında şirketlerin iklim değişikliğinin azaltımına yönelik geçiş planı kabul etme yükümlülüğünün tamamen kaldırılması olmuştur. Böylece bu konu Komisyon'un başlangıçtaki hafifletme önerisinin ötesine geçerek Parlamento ve Konsey arasında varılan uzlaşmada doğrudan yükümlülüğün kaldırılması şeklinde netleşmiştir. Bu durum CSDDD'nin iklim boyutunda önemli bir geri çekilme olarak değerlendirilmektedir.

Sorumluluk ve yaptırımlar bakımından da siyasi uzlaşma dikkat çekicidir. Buna göre AB düzeyinde ortak bir hukuki sorumluluk rejimi kaldırılmakta ve sorumluluk büyük ölçüde ulusal hukuk sistemlerine bırakılmaktadır. Buna karşılık idari yaptırımlar bakımından para cezaları için şirketin dünya çapındaki net cirosunun %3'üne kadar çıkabilecek bir üst sınır öngörülmüştür. Ayrıca farklı üye ülke düzenlemeleri devreye girdiğinde hangi hukuk kurallarının zorunlu olarak uygulanacağına ilişkin AB düzeyindeki bazı katı hükümler de kaldırılmıştır.

Takvim bakımından da önemli bir erteleme söz konusudur. Komisyon başlangıçta CSDDD'nin ulusal hukuka aktarım süresini ve ilk uygulama aşamasını bir yıl ertelemeyi önermiştir. Siyasi uzlaşma sonucunda ise bu süre daha da ileri taşınmış ve ulusal mevzuata aktarma için son tarih 26 Temmuz 2028, şirketler için fiilî uyum tarihi ise Temmuz 2029 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla mevcut görünüm, CSDDD'nin başlangıçta öngörülen daha geç ve daha dar kapsamda uygulanacağı yönündedir.

Usul açısından bakıldığında 9 Aralık 2025 tarihinde siyasi anlaşmaya varılmıştır. Konsey basın açıklamasına göre metnin iki kurum tarafından resmen onaylanması gerekmektedir²⁶. Avrupa Parlamentosu Yasama Takvimi sayfası ise dosyayı "close to adoption" olarak göstermekte ve Parlamento'nun 16 Aralık 2025 tarihinde metni kabul ettiğini, Konseyin de Şubat 2026 sonunda onay verdiğini belirtmektedir.

Bu nedenle mevcut durumu, siyasi uzlaşmanın sağlandığı ve düzenlemenin kabul sürecinin son aşamasına ulaştığı, AB Resmî Gazetesinde yayımlanmasıyla birlikte yürürlüğe gireceği yönünde özetlemek mümkündür.

Sonuç olarak Omnibus basitleştirme paketi, CSDDD'nin temel amacını değiştirmemekle birlikte uygulama kapsamını daraltan ve şirketler üzerindeki idari yükü azaltmayı hedefleyen önemli değişiklikler getirmiştir. Özellikle kapsamın çok büyük şirketlerle sınırlandırılması, değer zinciri incelemesinin daha esnek bir risk temelli yaklaşımla yürütülmesi ve uygulama takviminin ertelenmesi, düzenlemenin uygulanabilirliğini artırmayı amaçlayan başlıca unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Buna rağmen CSDDD, büyük şirketler bakımından insan hakları ve çevresel etkilerin değer zinciri boyunca ele alınmasını öngören temel bir AB düzenlemesi olma niteliğini korumaktadır.

²⁵ <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/package-simplification-business/file-first-omnibus-package-on-sustainability-proposal-amending-csrd-and-csddd>

²⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/12/09/council-and-parliament-strike-a-deal-to-simplify-sustainability-reporting-and-due-diligence-requirements-and-boost-eu-competitiveness/>

TABLO 2. OMNİBUS I SÜRECİ²⁷²⁸ VE NİHAİ SİYASİ UZLAŞI ÇERÇEVESİNDE CSDDD'DE ÖNGÖRÜLEN BAŞLICA DEĞİŞİKLİKLER

- **CSDDD'nin temel yaklaşımı korunmuştur;** Omnibus paketi Direktifin insan hakları ve çevresel etkilerin değer zinciri boyunca ele alınmasına yönelik mantığını değiştirmeden uygulamadaki idari yükü azaltmayı hedeflemiştir.
- **Direktifin kapsamı daraltılmıştır;** düzenleme yalnızca 5.000'den fazla çalışanı ve 1,5 milyar avrodan fazla net cirosu bulunan çok büyük şirketlerle sınırlandırılmıştır.
- **Değer zinciri incelemesi risk temelli hale getirilmiştir;** şirketlerin tüm değer zincirini kapsamlı şekilde incelemesi yerine en olası ve en ciddi risklere odaklanmasına imkân tanınmıştır.
- **Tedarik zinciri haritalama yükümlülüğü sadeleştirilmiştir;** ayrıntılı değer zinciri haritalaması yerine daha genel bir kapsam belirleme değerlendirmesi öngörülmüştür.
- **Düzenli izleme yükümlülükleri hafifletilmiştir;** özen yükümlülüğü süreçlerinin gözden geçirilme sıklığı yıllıktan beş yıla çıkarılmıştır.
- **KOBİ'ler üzerindeki dolaylı yükün azaltılması amaçlanmıştır;** şirketlerin kapsam dışında kalan küçük işletmelerden orantısız veri ve belge talep etmemesi gerektiği vurgulanmıştır.
- **AB düzeyinde ortak bir hukuki sorumluluk rejimi kaldırılmıştır;** özel hukuk sorumluluğunun büyük ölçüde ulusal hukuk sistemlerine bırakılması öngörülmüştür.
- **İklim geçiş planı yükümlülüğü kaldırılmıştır;** şirketlerin iklim değişikliğinin azaltımına yönelik zorunlu geçiş planı hazırlama yükümlülüğü metinden çıkarılmıştır.
- **İdari yaptırımlar korunmuştur;** Direktif kapsamında uygulanabilecek para cezaları için şirketlerin dünya çapındaki net cirosunun %3'üne kadar çıkabilen üst sınır öngörülmüştür.
- **Uygulama takvimi ertelenmiştir;** Direktifin ulusal hukuka aktarımı için son tarih Temmuz 2028, şirketler için fiil uygulama tarihi ise Temmuz 2029 olarak belirlenmiştir.

3.2 Türkiye'deki Mevcut Durum

Türkiye'de şirketlerin faaliyet zincirleri boyunca insan hakları ve çevresel etkileri değerlendirmesini zorunlu kılan ve AB'de kabul edilen CSDDD ile doğrudan karşılaştırılabilecek kapsamlı ve bağlayıcı bir mevzuat bulunmamaktadır. Bununla birlikte son yıllarda sürdürülebilirlik, insan hakları ve sorumlu iş davranışı alanlarında çeşitli politika belgeleri ve düzenleyici araçlar geliştirilmiş, ortaya çıkan çerçeve bazı yönleriyle AB'deki sürdürülebilirlik politikalarıyla bağlantı kurmaya başlamıştır.

Türkiye'de sürdürülebilirlik alanındaki en önemli düzenleyici gelişmelerden biri, sürdürülebilirlik raporlamasına ilişkin standartların oluşturulmasıdır. Bu kapsamda Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları (TSRS), Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGG) tarafından yayımlanmış ve 29 Aralık 2023 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan karar ile 1 Ocak 2024 itibarıyla yürürlüğe girmiştir²⁹. TSRS, belirli büyüklükteki işletmelerin sürdürülebilirlik konularına ilişkin finansal ve iklimle bağlantılı açıklamalar yapmasını öngören bir

²⁷ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2026/470/oj>

²⁸ Bahsekonu Omnibus I süreci, mevzuatın 26 Şubat 2026 tarihinde yayımlanması ile tamamlanmış olup, raporda belirtilen uzlaşıda öngörülen unsurların korunduğu görülmektedir.

²⁹ https://www.kgg.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/Duyuru/Turkiye_Surdurulebilirlik_Raporlama_Standartlari_ve_TSRSlerin_Uygulama_Kapsami_Resmi_Gazetede_Yayimlanmistir.pdf

raporlama çerçevesi oluşturmuştur. Bu düzenleme kapsamında belirlenen eşik değerleri aşan işletmeler için sürdürülebilirlik raporu hazırlanması zorunlu hale gelmiştir.

TSRS, sürdürülebilirlik raporlamasının kurumsal bir yapıya kavuşmasını sağlamış olmakla birlikte, AB’de kabul edilen CSDDD’de olduğu gibi şirketlere faaliyet zinciri boyunca insan hakları ve çevresel riskleri belirleme, önleme ve giderme yönünde bağlayıcı bir kurumsal özen yükümlülüğü getirmemektedir. Türkiye’deki sistem daha çok şirketlerin çevresel, sosyal ve yönetim performanslarına ilişkin açıklamalar yapmasını esas alan bir raporlama yaklaşımına dayanmaktadır.

Türkiye’de kurumsal sürdürülebilirlik ve sorumlu iş davranışı alanındaki politika çerçevesi, çeşitli strateji belgeleri ve rehber dokümanlarla desteklenmektedir. Çalışma hayatı ve iş dünyasında insan haklarına saygı ilkesinin güçlendirilmesine yönelik olarak hazırlanan Çalışma Hayatına İlişkin Ulusal Rehber İlkeler³⁰, BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri temel alınarak hazırlanmış bir politika belgesidir. Bu belge, devletin ve işverenlerin çalışma hayatında insan haklarının korunmasına ilişkin sorumluluklarını ortaya koymakta ve uluslararası insan hakları standartlarına atıf yapmaktadır. Bununla birlikte söz konusu rehber ilkeler bağlayıcı bir mevzuat niteliği taşımamakta, daha çok politika ve yönlendirme çerçevesi sunmaktadır.

Türkiye’de insan hakları alanındaki politika altyapısı ayrıca İnsan Hakları Eylem Planı³¹, çalışma hayatı ve istihdam politikaları bakımından ise Ulusal İstihdam Stratejisi³² ve ilgili eylem planları ile desteklenmektedir. Bu belgeler, çalışma hayatında temel hak ve özgürlüklerin korunması, iş sağlığı ve güvenliği, ayrımcılığın önlenmesi ve çocuk işçiliği ile mücadele gibi konulara ilişkin politika hedefleri içermektedir. Ancak bu metinlerde de şirketlerin küresel değer zincirleri boyunca insan hakları ve çevresel etkileri sistematik biçimde değerlendirmesini zorunlu kılan bir yükümlülüğe yer verilmemektedir.

Türkiye’de çevresel etkilerin değerlendirilmesine ilişkin düzenlemeler ise büyük ölçüde proje bazlı araçlara dayanmaktadır. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) sistemi kapsamında belirli yatırımlar için çevresel etkilerin incelenmesi zorunlu tutulmaktadır. Ancak bu sistem, belirli projelere ilişkin çevresel etkilerin değerlendirilmesini hedeflemekte olup şirketlerin tüm faaliyet zincirini kapsayan kurumsal bir sürdürülebilirlik inceleme modeli öngörmemektedir.

Türkiye’nin AB ile ekonomik entegrasyonu ve ihracat yapısı dikkate alındığında, AB sürdürülebilirlik mevzuatının Türk şirketleri üzerindeki etkisinin büyük ölçüde ticari ilişkiler ve tedarik zincirleri üzerinden ortaya çıkması beklenmektedir. T.C. Ticaret Bakanlığı (TB) tarafından yayımlanan bilgilendirme dokümanlarında da CSDDD’nin, küresel tedarik zincirlerinde faaliyet gösteren şirketlerin çevresel ve sosyal etkilerine ilişkin sorumluluklarını düzenleyen bir AB yasal çerçevesi oluşturduğu belirtilmektedir³³.

AB’de yürürlüğe giren CSDDD kapsamında doğrudan yükümlülük altına giren AB merkezli şirketlerin, faaliyet zincirlerinde yer alan iş ortakları bakımından insan hakları ve çevresel riskleri değerlendirmesi gerekeceğinden, AB şirketleriyle ticari ilişkileri bulunan Türk şirketlerinin de çeşitli bilgi ve raporlama talepleriyle karşılaşması mümkün olabilecektir. Nitekim kamu kurumları tarafından hazırlanan bazı politika çalışmalarında da CSDDD’nin tedarik zincirleri aracılığıyla sınır ötesi etkiler doğurabileceğine dikkat çekilmektedir.

Sonuç olarak Türkiye’de sürdürülebilirlik, insan hakları ve kurumsal sorumluluk alanlarında çeşitli politika belgeleri ve raporlama standartları geliştirilmiş olmakla birlikte, şirketlerin faaliyet zincirleri boyunca insan hakları ve çevresel etkileri değerlendirmesini zorunlu kılan bağlayıcı bir kurumsal sürdürülebilirlik inceleme sistemi

³⁰ https://www.csgb.gov.tr/Media/hy4bc4pg/%C3%A7a%C4%B1%C5%9Fma-hayat%C4%B1na-ili%C5%9Fkin-ulusal-rehber_ilkeler.pdf

³¹ https://insanhaklarieylemplanı.adalet.gov.tr/resimler/%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Eylem_Plan%C4%B1_ve_Uygulama_Takvimi.pdf

³² <https://www.csgb.gov.tr/Media/t0bomvck/ulusal-istihdam-stratejisi-2025-2028.pdf>

³³ <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/ab-dongusel-ve-surdurulebilir-sanayi-politikalari/kurumsal-surdurulebilirlik-ozen-yukumlulugu>

bulunmamaktadır. Bu nedenle Türkiye’deki mevcut düzenleyici yapı, AB’de yürürlüğe giren CSDDD ile karşılaştırıldığında sürdürülebilirlik raporlaması, politika belgeleri ve sektörel düzenlemelerden oluşan daha parçalı bir görünüm sergilemektedir. Bununla birlikte Türkiye’nin AB ile ekonomik entegrasyonu dikkate alındığında, CSDDD’nin özellikle tedarik zinciri ilişkileri üzerinden Türk şirketleri üzerinde dolaylı etkiler yaratması beklenmektedir.

4. BOŞLUK ANALİZİNİN OLUŞTURULMASI

4.1 CSDDD’nin maddesel incelenmesi ve kurumsal yapısı

CSDDD ile AB, şirketlerin insan hakları ve çevre üzerindeki etkilerine ilişkin sorumluluklarını küresel değer zincirleri boyunca ele alan kapsamlı bir düzenleyici çerçeve oluşturmuştur. Direktifin gerekçesinde dibasesinde düzenlemenin uluslararası alanda kabul görmüş sorumlu iş davranışı standartlarına dayandığı açıkça belirtilmektedir. Bu kapsamda özellikle BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi ve ILO Çok Uluslu İşletmeler ve Sosyal Politika İlkeleri Üçlü Bildirgesi³⁴, şirketlerin insan hakları ve çevresel etkiler bakımından risk temelli durum tespiti yükümlülüklerinin oluşturulmasında temel referans kaynakları olarak gösterilmektedir.

Bunun yanında sürdürülebilir kalkınma ve iklim politikaları bağlamında Paris Anlaşması³⁵ ile BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları³⁶ da direktifin politika çerçevesinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

ŞEKİL 2. BM SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK HEDEFLERİ

Direktif ayrıca AB’nin sürdürülebilir ve sorumlu üretim modellerini teşvik etmeye yönelik stratejik politika belgeleri ile de uyumlu şekilde tasarlanmıştır. Bu bağlamda Avrupa Yeşil Mutabakatı, Adil Bir Küreselleşme İçin Sosyal Adalet Konusunda ILO Deklarasyonu³⁷, Avrupa Sosyal Haklar Yapıtışı³⁸ ve AB İnsan Hakları ve Demokrasi

³⁴ <https://www.ilo.org/publications/tripartite-declaration-principles-concerning-multinational-enterprises-and-3>

³⁵ https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-d&chapter=27&clang=en

³⁶ <https://sdgs.un.org/goals>

³⁷ <https://www.ilo.org/resource/ilo-declaration-social-justice-fair-globalization>

³⁸ https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/european-pillar-social-rights-building-fairer-and-more-inclusive-european-union_en

Eylem Planı (2020–2024)³⁹, sürdürülebilir değer zincirlerinin oluşturulmasına yönelik temel referans noktaları arasında yer almaktadır. CSDDD bu doğrultuda, şirketlerin yalnızca kendi faaliyetlerinde değil, tedarik zincirleri ve iş ilişkileri boyunca ortaya çıkabilecek insan hakları ihlalleri ile çevresel etkileri belirleme, önleme ve giderme amacıyla sistematik bir durum tespiti süreci yürütmelerini öngörmektedir. Böylece AB, uluslararası standartlarla uyumlu bir kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımını bağlayıcı mevzuat yoluyla hayata geçirmeyi hedeflemektedir.

Direktifin gerekçesinde uluslararası standartlar ve AB politika belgeleri ile oluşturulan genel çerçeve ortaya konulduktan sonra, düzenlemenin bağlayıcı hükümleri maddeler kısmında yer almaktadır. 2024/1760 sayılı CSDDD, şirketlerin insan hakları ve çevresel etkiler bakımından uygulayacakları durum tespiti yükümlülüklerini, bu yükümlülüklerin uygulanmasına ilişkin kurumsal mekanizmaları ve denetim ile sorumluluk sistemini ayrıntılı biçimde düzenlemektedir.

Direktif hükümleri incelendiğinde, düzenlemenin temel olarak kapsam ve tanımlar, özen yükümlülüğünün içeriği, uygulama ve raporlama süreçleri, denetim ve yaptırımlar ile uygulama takvimi başlıkları altında yapılandırıldığı görölmektedir. Aşağıda Direktif maddelerinde düzenlenen başlıca hususlar özetlenirken, sürdürülebilirlik mevzuatının sadeleştirilmesine yönelik Omnibus paketi kapsamında üzerinde uzlaşılan değişikliklere de ilgili maddeler bağlamında değinilmektedir.

Bu çerçevede Madde 1, Direktifin konusunu belirlemekte ve şirketlerin kendi faaliyetleri, bağlı ortaklıkları ve faaliyet zincirleri boyunca ortaya çıkabilecek insan hakları ve çevresel olumsuz etkilerin belirlenmesi, önlenmesi, azaltılması ve giderilmesine yönelik özen yükümlülüğünü düzenlemektedir.

Madde 2 ise Direktifin kapsamını ortaya koymakta ve hangi şirketlerin yükümlülüklere tabi olacağını belirlemektedir. 2024 tarihli nihai metne göre Direktif, temel olarak 1.000'den fazla çalışanı bulunan ve 450 milyon avronun üzerinde küresel net ciroya sahip AB şirketlerini kapsamaktadır. Ayrıca AB pazarında benzer ciro eşiklerine ulaşan üçüncü ülke şirketleri de düzenleme kapsamına girmektedir. Bununla birlikte sürdürülebilirlik mevzuatının sadeleştirilmesine yönelik Omnibus paketi kapsamında varılan siyasi uzlaşma, Direktifin kapsamına ilişkin eşik değerlerini önemli ölçüde yükseltmiştir. Buna göre düzenlemenin yalnızca 5.000'den fazla çalışanı ve 1,5 milyar avrodan fazla küresel net cirosu bulunan çok büyük şirketlere uygulanması öngörülmektedir. Bu değişiklik, önceki düzenlemeye kıyasla Direktif kapsamına giren şirket sayısını önemli ölçüde azaltan başlıca sadeleştirme unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Madde 3, Direktifin uygulanması bakımından önemli olan “faaliyet zinciri (chain of activities)”, “iş ilişkisi”, “olumsuz insan hakları etkisi”, “olumsuz çevresel etki” ve “uygun önlemler” gibi temel kavramların tanımlarını içermektedir. Bu tanımlar, özen yükümlülüğünün yalnızca şirketin kendi faaliyetleri ile sınırlı kalmayıp değer zincirinin belirli aşamalarını da kapsamasını sağlamaktadır. Omnibus tartışmaları kapsamında ise özellikle faaliyet zinciri kapsamının uygulamada daha öngörülebilir hale getirilmesi ve şirketler üzerindeki idari yüklerin azaltılması amacıyla bazı teknik sadeleştirmeler gündeme gelmiştir.

Direktifin esas yükümlülükleri Madde 5–16 arasında düzenlenmektedir. Madde 5, şirketlerin insan hakları ve çevresel riskleri kapsayan risk temelli bir durum tespiti sistemi kurmasını zorunlu kılmaktadır. Bu sistem; şirket politikalarına entegrasyon, risklerin belirlenmesi, önlenmesi veya azaltılması, fiili zararların giderilmesi, paydaş katılımı, şikâyet mekanizması kurulması, izleme ve kamuya açıklama gibi birbirini izleyen aşamalardan oluşan sürekli bir yönetim süreci olarak kurgulanmıştır. Madde 7, özen yükümlülüğü sürecinin şirket politikalarına ve risk yönetimi sistemlerine entegre edilmesini düzenlerken; Madde 8, şirketlerin faaliyetleri ve faaliyet zinciri boyunca ortaya çıkabilecek potansiyel ve fiili olumsuz etkileri belirlemesini ve değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır. Madde 9 ise belirlenen risklerin şiddeti ve gerçekleşme olasılığına göre önceliklendirilmesini öngörmektedir.

³⁹ https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_2020-2024.pdf

Risk yönetimine ilişkin hükümler Madde 10 ve Madde 11’de düzenlenmiş olup potansiyel olumsuz etkilerin önlenmesi veya azaltılması ile fiili olumsuz etkilerin sona erdirilmesine yönelik tedbirleri kapsamaktadır. Madde 12 zararların giderilmesine ilişkin mekanizmaları düzenlerken; Madde 13 ve Madde 14 paydaş katılımı ile bildirim ve şikâyet mekanizmalarının oluşturulmasını öngörmektedir. Madde 15 şirketlerin uyguladıkları önlemlerin etkinliğini düzenli olarak izlemesini ve değerlendirmesini zorunlu kılmakta, Madde 16 ve Madde 17 ise özen yükümlülüğüne ilişkin bilgilerin kamuya açıklanmasını ve bu bilgilerin Avrupa Tek Erişim Noktası (ESAP) sistemi üzerinden erişilebilir hale getirilmesini düzenlemektedir. Omnibus paketi kapsamında varılan uzlaşi çerçevesinde özellikle raporlama ve açıklama yükümlülüklerinin diğer sürdürülebilirlik mevzuatları, özellikle kurumsal sürdürülebilirlik raporlama düzenlemeleri ile daha uyumlu hale getirilmesi ve gereksiz idari yüklerin azaltılması hedeflenmektedir.

Direktif ayrıca şirketlerin iklim değişikliğiyle mücadeleye katkı sağlarnasını amaçlayan hükümler de içermektedir. Madde 22, şirketlerin iş modellerini ve stratejilerini küresel iklim hedefleriyle uyumlu hale getirmek amacıyla bir iklim geçiş planı hazırlamasını zorunlu kılmaktadır. Bu planların Paris Anlaşması kapsamında belirlenen 1,5°C hedefi ile uyumlu olması ve şirketlerin emisyon azaltım stratejilerini ortaya koyması gerekmektedir. Omnibus paketi kapsamında yürütülen müzakerelerde ise şirketlerin iklim geçiş planı hazırlama yükümlülüğünün CSDDD kapsamındaki bağlayıcı bir yükümlülük olmaktan çıkarılması ve iklim hedeflerine ilişkin açıklamaların daha çok sürdürülebilirlik raporlama çerçevesi içinde ele alınması yönünde önemli değişiklikler gündeme gelmiştir.

Direktifin uygulanmasına ilişkin denetim ve yaptırım mekanizmaları da ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Madde 24 ve devamı, üye ülkelerin Direktif hükümlerinin uygulanmasını denetlemek üzere yetkili otoriteler belirlemesini ve bu otoritelerin inceleme, soruşturma ve düzeltici tedbir uygulama yetkilerine sahip olmasını öngörmektedir. Madde 27, Direktif hükümlerine uyulmaması halinde uygulanacak idari yaptırımların etkili, orantılı ve caydırıcı nitelikte olması gerektiğini düzenlemektedir. Ayrıca Madde 29, şirketlerin özen yükümlülüklerini ihlal etmesi ve bunun sonucunda zarar meydana gelmesi halinde hukuki sorumluluğın doğabileceğini ve zarar gören tarafların tazminat talep edebileceğini hükme bağlamaktadır.

Son olarak Direktif, uygulama takvimine ilişkin hükümleri de içermektedir. Madde 37 uyarınca üye ülkelerin Direktifi ulusal hukuk sistemlerine 26 Temmuz 2027 tarihine kadar aktarmaları gerekmektedir. Bununla birlikte sürdürülebilirlik mevzuatının sadeleştirilmesine yönelik Omnibus girişimi kapsamında varılan uzlaşi doğrultusunda, şirketlerin yükümlülüklerle uyum sağlayabilmesi amacıyla uygulama takviminin belirli ölçüde ertelenmesi ve uygulamanın kademeli olarak yürürlüğe girmesi yönünde düzenlemeler yapılması öngörülmektedir. Bu yaklaşım, özellikle büyük ölçekli şirketlerin ardından diğer şirketlerin yükümlülüklerle dahil edilmesini sağlayan aşamalı bir uygulama modelinin benimsenmesini amaçlamaktadır.

4.2 Türkiye’de CSDDD İlişkin Mevzuat ve Kurumsal Yapı

Türkiye’de şirketlerin faaliyetleri ve tedarik zincirleri boyunca insan hakları ve çevresel etkileri değerlendirmesine yönelik olarak, AB’de kabul edilen CSDDD ile doğrudan karşılaştırılabilecek kapsamlı ve bağlayıcı bir mevzuat bulunmamaktadır. Bununla birlikte Türkiye’de sürdürülebilirlik, iş dünyası ve insan hakları, kurumsal yönetim ve sürdürülebilirlik raporlaması alanlarında çeşitli politika belgeleri, strateji dokümanları ve düzenleyici çerçeveler geliştirilmiştir. Bu düzenlemeler şirketlerin çevresel ve sosyal etkilerine ilişkin bazı unsurları ele almakla birlikte, değer zinciri boyunca ortaya çıkan risklerin değerlendirilmesini zorunlu kılan kurumsal bir özen yükümlülüğü sistemi oluşturmamaktadır.

Türkiye’de iş dünyası ve insan hakları alanında hazırlanan temel politika belgelerinden biri Çalışma Hayatına İlişkin Ulusal Rehber İlkelerdir⁴⁰. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından hazırlanan bu belge, BM İş

⁴⁰ <https://www.csgeb.gov.tr/Media/hy4bc4pq/%C3%A7a%C4%B1%C5%9Fma-hayat%C4%B1na-ili%C5%9Fkin-ulusal-rehber-ilkeler.pdf>

Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri (UNGPs), Uluslararası Çalışma Örgütü'nün temel çalışma standartları ve uluslararası insan hakları sözleşmeleri esas alınarak oluşturulmuştur. Rehber ilkeler; çalışma hayatında ayrımcılık yasağı, sendikal hakların korunması, çocuk işçiliği ve zorla çalıştırmanın önlenmesi, iş sağlığı ve güvenliği standartlarının geliştirilmesi ve insana yakışır iş yaklaşımının güçlendirilmesi gibi konulara odaklanmaktadır. Bu belge, devletin ve işverenlerin çalışma hayatında insan haklarının korunmasına yönelik sorumluluklarını ortaya koyan bir politika çerçevesi sunmakta, ancak bağlayıcı bir mevzuat niteliği taşımamaktadır. Bu yönüyle söz konusu doküman, Türkiye'de iş dünyası ve insan hakları alanında uluslararası standartlara ilişkin farkındalığın artırılmasına katkı sağlamaktadır.

Türkiye'de sürdürülebilirlik alanındaki önemli düzenleyici gelişmelerden biri de Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları'nın yürürlüğe girmesidir. KGK tarafından yayımlanan bu düzenleme kapsamında belirli büyüklükteki işletmeler için sürdürülebilirlik raporlaması zorunlu hale getirilmiştir. Buna göre 250 çalışan, 500 milyon TL aktif büyüklüğü ve 1 milyar TL yıllık net satış hasılatı kriterlerinden en az ikisini art arda iki raporlama döneminde sağlayan işletmeler sürdürülebilirlik raporu hazırlamakla yükümlüdür⁴¹. TSRS kapsamında şirketlerin ESG alanlarına ilişkin risk ve fırsatları açıklamaları beklenmektedir. Standartlar TSRS 1⁴² (Sürdürülebilirlikle İlgili Finansal Bilgilerin Açıklanmasına İlişkin Genel Hükümler) ve TSRS 2⁴³ (İklimle İlgili Açıklamalar) olmak üzere iki temel standarttan oluşmaktadır. Bu düzenleme sürdürülebilirlik alanında kurumsal şeffaflığın artırılması bakımından önemli bir adım olmakla birlikte, şirketlere faaliyet zincirleri boyunca ortaya çıkan insan hakları ve çevresel etkileri belirleme ve yönetme yönünde bağlayıcı bir özen yükümlülüğü getirmemektedir.

Türkiye'de kurumsal sürdürülebilirlik alanındaki bir diğer önemli düzenleme SPK tarafından yayımlanan Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesidir⁴⁴. Bu çerçeve, halka açık şirketlerin çevresel, sosyal ve yönetim alanlarındaki uygulamalarını açıklamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Düzenleme "uy ya da açıkla" yaklaşımına dayanmaktadır. Buna göre şirketler sürdürülebilirlik ilkelerine uyum sağlamaları durumunda uygulamalarını açıklamakta, uyum sağlamadıkları durumlarda ise bunun gerekçelerini belirtmektedir. Çerçeve kapsamında şirketlerin sürdürülebilirlik politikaları, çevresel etkileri, çalışan hakları, insan hakları uygulamaları ve tedarik zinciri yönetimi gibi alanlarda bilgi vermeleri beklenmektedir. Bununla birlikte bu düzenleme de CSDDD'de öngörülen türde değer zinciri boyunca bağlayıcı bir kurumsal özen yükümlülüğü mekanizması içermemektedir.

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir üretim politikalarına ilişkin yönlendirmeler On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028) ve çeşitli ulusal strateji belgelerinde yer almaktadır. Kalkınma Planı'nda yeşil dönüşüm, sürdürülebilir üretim ve döngüsel ekonomi gibi konular Türkiye'nin ekonomik ve çevresel politika öncelikleri arasında sayılmaktadır. Bu kapsamda üretim süreçlerinde kaynak verimliliğinin artırılması, çevresel etkilerin azaltılması ve sürdürülebilir üretim modellerinin geliştirilmesi gibi hedeflere yer verilmektedir. Bununla birlikte Kalkınma Planı'nda şirketlerin tedarik zincirleri boyunca insan hakları ve çevresel etkileri değerlendirmesini zorunlu kılan özel bir düzenleme öngörülmemektedir.

Benzer şekilde Ulusal İstihdam Stratejisi (2025–2028) de iş dünyası ve insan hakları alanındaki uluslararası gelişmelere atıf yapmaktadır⁴⁵. Strateji belgesinde BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri, OECD Çok Uluslu İşletmeler Rehberi ve ILO temel çalışma standartları gibi uluslararası çerçevelere yer verilmekte ve şirketlerin faaliyetleri ile tedarik zincirlerinde insan haklarına saygı göstermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Aynı belgede AB tarafından kabul edilen CSDDD'ye de değinilmekte ve bu tür düzenlemelerin küresel tedarik zincirleri

⁴¹[https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/YasalDuzenlemeler/T%C3%BCrkiye%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Raporlama%20Standartlar%C4%B1n%C4%B1n%20\(TSRS\)%20Uygulama%20Kapsam%C4%B1n%C4%B1n%20Belirlenmesine%20C4%B0li%C5%9Fkin%20Kurul%20Karar%C4%B1.pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/YasalDuzenlemeler/T%C3%BCrkiye%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Raporlama%20Standartlar%C4%B1n%C4%B1n%20(TSRS)%20Uygulama%20Kapsam%C4%B1n%C4%B1n%20Belirlenmesine%20C4%B0li%C5%9Fkin%20Kurul%20Karar%C4%B1.pdf)

⁴²<https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/RaporlamaStandarti/TSRS%201.pdf>

⁴³<https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/RaporlamaStandarti/TSRS%202.pdf>

⁴⁴<https://spk.gov.tr/data/63a17b1a8f95db0fa40e3309/s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20ilkeleri%20uyum%20cerçevesi.pdf>

⁴⁵<https://www.csgeb.gov.tr/Media/t0bomvck/ulusal-istihdam-stratejisi-2025-2028.pdf>

ile ihracatçı sektörler üzerinde etkiler doğurabileceği ifade edilmektedir. Bununla birlikte söz konusu strateji belgesinde CSDDD'ye doğrudan uyum sağlayacak bağlayıcı bir mevzuat hazırlığına yer verilmemektedir.

TABLO 3. TÜRKİYE'DE CSDDD İLE İLİŞKİLİ POLİTİKA BELGELERİ

Politika Belgesi	Kurum	İçerik	CSDDD ile İlişkisi
<i>Çalışma Hayatına İlişkin Ulusal Rehber İlkeler</i>	ÇSGB	İş dünyası ve insan hakları alanında politika çerçevesi	UNGP ilkelerine dayalıdır ancak bağlayıcı yükümlülük içermez.
<i>Ulusal İstihdam Stratejisi (2025–2028)</i>	ÇSGB	İşgücü piyasası ve çalışma hayatı politikaları	CSDDD ve küresel tedarik zincirlerine ilişkin gelişmelere atıf yapılır.
<i>On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)</i>	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı	Yeşil dönüşüm ve sürdürülebilir üretim hedefleri	Sürdürülebilir üretim ve çevresel dönüşüm politikaları içerir.
<i>Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları</i>	KGK	ESG raporlaması	Sürdürülebilirlik açıklamalarını zorunlu kılar.
<i>Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi</i>	SPK	Halka açık şirketlerde ESG açıklamaları	“Uy ya da açıkla” yaklaşımı uygulanır.

Türkiye’de çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin düzenlemeler incelendiğinde ise çevresel etkilerin değerlendirilmesine yönelik bazı yasal araçların bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, üretim faaliyetlerinin çevresel etkilerinin proje bazında değerlendirilmesini öngörmektedir⁴⁶. Bunun yanı sıra Çevre Kanunu, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu gibi mevzuatlarda da şirketlerin çevresel ve sosyal sorumluluklarına ilişkin çeşitli hükümler yer almaktadır. Ancak bu düzenlemeler esas olarak proje bazlı çevresel değerlendirmelere veya çalışma hayatına ilişkin yükümlülüklerle odaklanmakta olup şirketlerin faaliyet zinciri boyunca ortaya çıkan insan hakları ve çevresel etkileri değerlendirmesine yönelik kapsamlı bir kurumsal özen yükümlülüğü sistemi ortaya koymamaktadır.

TABLO 4. TÜRKİYE'DE CSDDD İLE DOLAYLI İLİŞKİ KURULABİLECEK TEMEL MEVZUAT DÜZENLEMELERİ

Mevzuat	Düzenleme Alanı	CSDDD ile İlişkisi
<i>Çevre Kanunu (2872)</i>	Çevrenin korunması ve çevresel etkilerin azaltılması	Çevresel sorumluluk ve çevresel zararların önlenmesine ilişkin genel hükümler içerir ancak şirketlerin tedarik zincirleri boyunca çevresel riskleri değerlendirmesine yönelik bir yükümlülük içermez.

⁴⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39647&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Mevzuat	Düzenleme Alanı	CSDDD ile İlişkisi
<i>Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği</i>	Proje bazlı çevresel etki değerlendirme	Üretim faaliyetlerinin çevresel etkilerini proje bazında değerlendirmeyi zorunlu kılar ancak kurumsal düzeyde değer zinciri temelli risk değerlendirmesi öngörmez.
<i>İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (6331)</i>	Çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunması	İş yerlerinde çalışan haklarının korunmasına yönelik düzenlemeler içerir ancak şirketlerin tedarik zincirleri boyunca insan hakları risklerini değerlendirmesini gerektirmez.
<i>Türk Ticaret Kanunu (6102)</i>	Şirket yönetimi ve kurumsal yönetim	Şirketlerin kurumsal yönetim yapısını düzenler ancak sürdürülebilirlik özen yükümlülüğü içermez.
<i>Sermaye Piyasası Kurulu Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi</i>	Halka açık şirketlerde ESG açıklamaları	Sürdürülebilirlik uygulamalarına ilişkin açıklamaları teşvik eder ancak bağlayıcı bir özen yükümlülüğü getirmez.
<i>Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları (TSRS)</i>	Sürdürülebilirlik raporlaması	Şirketlerin ESG performanslarını raporlamasını zorunlu kılar ancak faaliyet zinciri boyunca insan hakları ve çevresel etkileri yönetme yükümlülüğü içermez.

Kurumsal yapı açısından bakıldığında sürdürülebilirlik ve kurumsal yönetim alanındaki düzenleyici faaliyetlerin farklı kamu kurumları tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Sürdürülebilirlik raporlamasına ilişkin standartların belirlenmesi KGK tarafından yürütülmektedir. Sermaye piyasalarında sürdürülebilirlik açıklamalarına ilişkin düzenlemeler SPK tarafından yapılmaktadır. Çalışma hayatı ve insan hakları alanındaki politika belgeleri ÇSGB tarafından hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. AB'nin sürdürülebilirlik düzenlemeleri ve Yeşil Mutabakat kapsamında yürütülen çalışmalar ise TB tarafından izlenmekte ve ilgili politika süreçleri koordine edilmektedir. Çevresel politika ve düzenlemeler ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

Türkiye'de şirketlerin insan haklarına yaklaşımını inceleyen çalışmalar, insan hakları konusunun çoğunlukla kurumsal sosyal sorumluluk, etik kurallar veya çalışan politikaları çerçevesinde ele alındığını göstermektedir. Özellikle büyük şirketler üzerinde yapılan analizler, insan haklarına ilişkin sistematik bir özen yükümlülüğü yaklaşımının ve tedarik zinciri boyunca risk değerlendirmesinin henüz yaygınlaşmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, CSDDD'de öngörülen kurumsal özen yükümlülüğü modelinin Türkiye'de henüz kurumsal uygulama düzeyinde yerleşmediğine işaret etmektedir.

TÜSİAD'ın Nisan 2025'te yayımladığı Küresel Tedarik Zinciri Çalıştay Raporu'nda⁴⁷ AB'de kabul edilen sürdürülebilirlik düzenlemelerinin Türk şirketleri üzerinde dolaylı etkiler doğurabileceğine dikkat çekilmekte, CSDDD ve benzeri AB düzenlemelerinin özellikle ihracatçı sektörlerde faaliyet gösteren şirketler bakımından tedarik zinciri şeffaflığı, veri toplama ve sürdürülebilirlik uygulamalarının geliştirilmesini gerektireceğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'de sürdürülebilirlik, insan hakları ve kurumsal yönetim alanlarında çeşitli politika belgeleri ve düzenleyici araçlar bulunmakla birlikte, bunlar büyük ölçüde sürdürülebilirlik raporlaması, politika rehberleri

⁴⁷ <https://www.tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/11783-kuresel-tedarik-zinciri-calistayi-raporu>

ve gönüllü uyum mekanizmalarına dayanmaktadır. Bu durum Türkiye’de sürdürülebilirlik alanında belirli bir politika altyapısının oluştuğunu göstermekte ancak CSDDD kapsamında öngörülen faaliyet zinciri temelli özen yükümlülüğü yaklaşımının henüz mevzuat düzeyinde yer almadığını ortaya koymaktadır.

4.3 BOŞLUK ANALİZİ

Yukarıda yer verilen mevzuat ve politika çerçevesi dikkate alındığında, Türkiye’de sürdürülebilirlik, insan hakları ve kurumsal yönetim alanlarında çeşitli düzenleyici ve politika araçlarının CSDDD kapsamında öngörülen kurumsal özen yükümlülüğü yaklaşımıyla ne ölçüde örtüştüğünün sistematik biçimde değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Bu amaçla aşağıdaki tabloda CSDDD’de yer alan temel yükümlülük alanları ile Türkiye’deki mevcut mevzuat ve politika çerçevesi karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Tablo, AB düzenlemesi kapsamında öngörülen başlıca yükümlülükleri, Türkiye’de bu alanlarda mevcut olan düzenlemeleri ve iki sistem arasındaki temel farklılıkları ortaya koyarak düzenleyici çerçevede ortaya çıkan boşlukları göstermeyi amaçlamaktadır.

TABLO 5. CSDDD VE TÜRKİYE MEVZUATI BOŞLUK ANALİZİ

Bu çalışmada gerçekleştirilen boşluk analizi, CSDDD’de yer alan temel yükümlülük alanları esas alınarak yapılmıştır. Analiz kapsamında özellikle özen yükümlülüğü sistemi, risk belirleme ve önleme mekanizmaları, paydaş katılımı, şikâyet mekanizmaları, izleme ve raporlama yükümlülükleri ile sorumluluk ve yaptırım düzenlemeleri bakımından AB mevzuatı ile Türkiye’deki mevcut düzenleyici çerçeve karşılaştırılmıştır.

CSDDD yükümlülüğü / alanı	AB’de mevcut durum	Türkiye’de mevcut durum	Boşluk analizi
Bağlayıcı kurumsal sürdürülebilirlik özen yükümlülüğü	2024/1760/EU sayılı Direktif, kapsam içindeki şirketlerin kendi faaliyetleri, bağlı ortaklıkları ve faaliyet zincirlerindeki iş ortakları bakımından insan hakları ve çevresel etkileri belirleme ve ele alma yükümlülüğünü getirir.	Türkiye’de şirketlere faaliyet zinciri boyunca insan hakları ve çevresel etkiler için genel ve bağlayıcı bir özen yükümlülüğü getiren özel bir mevzuat bulunmamaktadır. Resmî politika belgeleri daha çok rehberlik, farkındalık ve raporlama yaklaşımına dayanmaktadır.	<i>Boşluk.</i> Türkiye’de CSDDD’nin merkezindeki bağlayıcı özen yükümlülüğü sistemi bulunmamaktadır.
Kapsam: büyük şirketler ve üçüncü ülke şirketleri	Direktif, AB’de kurulu büyük şirketleri ve belirli ciro eşliğini aşan AB dışı şirketleri kapsar; Komisyon, Direktifin küresel değer zincirleri boyunca uygulanacağını belirtmektedir.	Türkiye’de sürdürülebilirlik alanındaki zorunlu çerçeve, TSRS kapsamında belirli büyüklükteki işletmelere raporlama yükümlülüğü getirmektedir; ancak bu yükümlülük özen yükümlülüğü değil raporlamadır. TSRS için eşikler 250 çalışan, 500 milyon TL aktif toplamı ve 1 milyar TL net satış hasılatından ikisinin iki dönem üst üste aşılmasıdır.	<i>Kısmi benzerlik, farklı nitelik.</i> Türkiye’de şirket eşğine bağlı bir sürdürülebilirlik çerçevesi vardır; ancak bu, CSDDD’deki gibi özen yükümlülüğü rejimi değildir.
Faaliyet / tedarik zinciri yaklaşımı	Direktif, şirketlerin küresel değer zincirleri boyunca olumsuz insan hakları ve çevresel etkileri ele almasını öngörür. Komisyon sayfası ve Direktif metni bu yaklaşımı açıkça ortaya koymaktadır.	Türkiye’de resmî politika belgelerinde tedarik zincirleri ve özen yükümlülüğü konusu anılmaktadır. Ulusal İstihdam Stratejisi 2025-2028, BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri çerçevesinde şirketlerin faaliyetlerinde ve tedarik zincirlerinde insan haklarına saygı göstermesi gerektiğini belirtmekte; tedarik zincirlerinde özen yükümlülüğü kriterleri konusunda farkındalık artırılmasını öngörmektedir.	<i>Politika düzeyinde temas var, bağlayıcı sistem yok.</i> Tedarik zinciri konusu resmi belgelerde yer almakla birlikte, buna ilişkin zorunlu şirket yükümlülüğü tanımlanmamıştır.

İnsan hakları özen yükümlülüğü	Direktif, şirketlerin gerçek ve potansiyel insan hakları olumsuz etkilerini belirlemesini, önlemesini, azaltmasını ve gidermesini zorunlu kılar.	<p>Türkiye’de çalışma hayatına ilişkin temel düzenlemeler 4857 sayılı İş Kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile belirlenmiştir. Bu mevzuat zorla çalıştırma, ayrımcılık, çocuk işçiliği ve güvenli çalışma koşulları gibi alanlarda çeşitli koruma hükümleri içermektedir. Bununla birlikte bu düzenlemeler şirketlerin faaliyet zinciri boyunca insan hakları risklerini sistematik olarak belirlemesini ve yönetmesini öngören kurumsal bir özen yükümlülüğü sistemi oluşturmamaktadır.</p> <p>Çalışma Hayatına İlişkin Ulusal Rehber İlkeler, UNGP ve ILO temel sözleşmelerine dayalı bir çerçeve sunar; çalışma hayatında insan haklarına saygı, ayrımcılığın önlenmesi, zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması gibi konuları ele alır. Ancak belge rehber niteliğindedir.</p>	<i>Normatif/politika altyapısı var, bağlayıcı kurumsal yükümlülük yok.</i>
Çevresel özen yükümlülüğü	Direktif, çevresel olumsuz etkileri de insan hakları etkileriyle birlikte kapsamına alır ve şirketlerin bunları değer zinciri boyunca ele almasını ister.	<p>Türkiye’de çevresel değerlendirme daha çok proje bazlı araçlarla yürütölmektedir; sürdürülebilirlik raporlamasında çevresel açıklama yükümlülüğü vardır. Ancak şirketlerin tüm faaliyet zinciri boyunca çevresel özen yükümlülüğü yapmasına yönelik genel bir yükümlülük bulunmamaktadır. TSRS ve SPK Sürdürülebilirlik İlkeleri çevresel açıklama ve politika çerçevesi sunmaktadır.</p>	<i>Boşluk. Çevresel açıklama vardır; çevresel özen yükümlülüğü yoktur.</i>

Şirket politikalarına entegrasyon ve özen yükümlülüğü politikası	Direktif, özen yükümlülüğünün şirket politikalarına ve risk yönetim sistemlerine entegre edilmesini öngörür.	Türkiye’de SPK Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi, halka açık şirketlerden sürdürülebilirlik politikaları, stratejileri ve hedeflerine ilişkin açıklama beklemektedir; ancak bu “uy ya da açıkla” esasına dayalıdır ve CSDDD’deki zorunlu özen yükümlülüğü hedefleri ile aynı nitelikte değildir.	<i>Kısmi kurumsal yönetim benzerliği, fakat zorunlu özen yükümlülüğü politikası yoktur.</i>
Şikâyet / bildirim mekanizması	Direktif, etkilenen kişiler ve paydaşlar için şikâyet mekanizmaları öngörür.	Türkiye’de CSDDD benzeri, şirket düzeyinde zorunlu insan hakları/çevresel şikâyet mekanizması kuran yatay bir düzenleme bulunmamaktadır. Resmî belgelerde farkındalık, sosyal diyalog ve hakların korunması öne çıkmaktadır.	<i>Boşluk.</i>
İzleme ve etkinlik değerlendirmesi	Direktif, alınan önlemlerin etkinliğinin düzenli olarak izlenmesini gerektirir.	Türkiye’de zorunlu sürdürülebilirlik raporlaması vardır; ancak faaliyet zinciri boyunca insan hakları ve çevresel risk önlemlerinin etkinliğini izlemeye yönelik yatay özen yükümlülüğü sistemi bulunmamaktadır.	<i>Boşluk.</i>
Kamuya açıklama / raporlama	Direktif kapsamında şirketlerin özen yükümlülüğü süreçlerine ilişkin kamuya açıklama yükümlülükleri vardır; bu alan CSRD ile de ilişkilidir.	Türkiye’de TSRS ile sürdürülebilirlik raporlaması zorunlu hale gelmiştir. SPK Sürdürülebilirlik İlkeleri de halka açık şirketler için sürdürülebilirlik açıklamalarını düzenlemektedir.	<i>Kısmi uyum. Türkiye’de raporlama ayağı gelişmiştir; ancak raporlama özen yükümlülüğü sisteminin yerine geçmemektedir.</i>
İklim geçiş planı ve 1,5°C uyumu	Direktif, şirketlerin iş modelinin ve stratejisinin Paris Anlaşması ile uyumlu olmasını hedefleyen bir iklim geçiş planı benimsemesini öngörür; 1,5°C sınırı vurgulanır. Komisyon ve Direktif metni bunu açıkça ifade eder.	TSRS 2 iklimle ilgili açıklamaları zorunlu kılar; şirketlerden iklimle ilgili risk ve fırsat açıklamaları beklenir. Ancak CSDDD’deki anlamda tüm kapsam içi şirketler için bağlayıcı bir “iklim geçiş planı” yükümlülüğü Türk hukukunda yatay olarak düzenlenmiş değildir.	<i>Kısmi uyum</i> <i>İklim açıklaması vardır; CSDDD tipi geçiş planı yükümlülüğü yoktur.</i>

Gözetim otoritesi ve idari yaptırımlar	Direktif, ulusal gözetim otoriteleri ve etkili, orantılı, caydırıcı yaptırımlar öngörür; para cezaları küresel net cironun %5'ine kadar çıkabilir.	Türkiye'de TSRS ve sermaye piyasası açıklama rejimi bakımından KGK ve SPK yetkilidir; ancak CSDDD'ye özgü bir ulusal gözetim otoritesi ve faaliyet zinciri özen yükümlülüğü ihlallerine özel yatay idari yaptırım sistemi bulunmamaktadır.	<i>Boşluk.</i>
Hukuki sorumluluk / tazmin	Direktif, yükümlülüklerin ihlaliyle bağlantılı zararlar bakımından hukuki sorumluluk mekanizması öngörür.	Türkiye'de genel hukuk çerçevesinde sorumluluk hükümleri bulunmakla birlikte, CSDDD'deki gibi kurumsal sürdürülebilirlik özen yükümlülüğünün ihlaline özgülenmiş özel bir sorumluluk rejimi yoktur. Resmî politika belgelerinde de böyle bir mekanizma öngörülmemektedir.	<i>Boşluk.</i>
Mevzuat uyumu / CSDDD'ye açık uyum taahhüdü	AB'de direktif yürürlükte ve üye ülkelerin uyum yükümlülüğü vardır. Ancak AB tarafından başlatılan Omnibus/Basitleştirme Çalışmasında varılan uzlaşma ile yayımlanmış mevzuattaki birçok hüküm esnetilmekte ve uygulama takvimi ertelenmektedir.	Türkiye'de CSDDD'ye doğrudan uyum yapılacağını ilan eden özel bir mevzuat programı tespit edilmemiştir. Bununla birlikte Ticaret Bakanlığı CSDDD'yi AB'nin yasal çerçevesi olarak tanımlamakta; Ulusal İstihdam Stratejisi ise KSDTD/CSDDD'ye ve ihracatçı sektörler üzerindeki etkilerine değinmektedir.	<i>Dolaylı farkındalık ve politika takibi var; açık uyum programı yok.</i>

4.4 Genel Değerlendirme

Türkiye’de mevcut resmî çerçeve, sürdürülebilirlik raporlaması, çalışma hayatında insan hakları ilkeleri ve tedarik zincirlerinde özen yükümlülüğüne ilişkin farkındalık bakımından bazı temel yapıtaşları içermektedir. TSRS, sürdürülebilirlik açıklamalarını belirli şirketler için zorunlu hale getirmiş, SPK tarafından yayımlanan Sürdürülebilirlik İlkeleri ise halka açık şirketler bakımından ESG temelli bir açıklama sistemi oluşturmuştur. Çalışma Hayatına İlişkin Ulusal Rehber İlkeler ile Ulusal İstihdam Stratejisi de iş dünyası ve insan hakları alanında politika yönelimini ortaya koyan başlıca belgeler arasında yer almaktadır.

Buna karşılık Türkiye’de henüz CSDDD’de öngörülen kapsamda, şirketlerin kendi faaliyetleri, bağlı ortaklıkları ve değer zincirleri boyunca ortaya çıkabilecek insan hakları ve çevresel etkileri belirleme, önleme, azaltma ve giderme yükümlülüklerini içeren; ayrıca bu yükümlülüklerin ihlali durumunda özel yaptırım ve sorumluluk mekanizmaları öngören yatay ve bağlayıcı bir kurumsal sürdürülebilirlik özen yükümlülüğü sistemi bulunmamaktadır. Bu nedenle Türkiye’deki mevcut düzenleyici yapı, CSDDD ile karşılaştırıldığında raporlama ve politika araçları bakımından gelişmekte olmakla birlikte, kurumsal özen yükümlülüğü mekanizmaları açısından parçalı ve sınırlı bir görünüm sergilemektedir.

5. OTOMOTİV SANAYİ

5.1 CSDDD’nin Otomotiv Sektörü Açısından olası Etkileri

CSDDD’nin değer zinciri yaklaşımına dayalı yapısı, yalnızca AB’de yerleşik şirketleri değil, bu şirketlerle ticari ilişkiler içinde bulunan küresel tedarik zinciri aktörlerini de dolaylı olarak etkileyebilecek niteliktedir. Bu durum, AB ile güçlü ticari entegrasyona sahip sektörler açısından özellikle önem taşımaktadır.

Türkiye ekonomisinde ihracat açısından stratejik bir konuma sahip olan otomotiv sektörü, AB ile en yüksek ticaret hacmine sahip sektörlerden biridir. Türkiye’de faaliyet gösteren otomotiv üreticileri ve tedarik sanayii firmaları, AB merkezli ana üreticiler (OEM) ve küresel tedarik zincirleri ile yoğun bir entegrasyon içindedir. Bu nedenle CSDDD kapsamında AB’de faaliyet gösteren otomotiv üreticilerinin yerine getirmesi gereken durum tespiti yükümlülüklerinin, söz konusu üreticilerin tedarik zincirlerinde yer alan Türkiye’deki şirketler açısından da çeşitli sonuçlar doğurması beklenmektedir.

Direktif kapsamında şirketlerin değer zinciri genelinde insan hakları ve çevresel etkileri değerlendirmesi ve yönetmesi gerektiğinden, AB merkezli otomotiv üreticilerinin tedarik zincirlerinde yer alan işletmelerden daha kapsamlı bilgi ve belge talep etmesi söz konusu olabilecektir. Bu çerçevede otomotiv sektöründe faaliyet gösteren tedarikçilerin üretim süreçleri, iş gücü uygulamaları, çevresel performans ve hammadde tedariki gibi alanlarda daha ayrıntılı veri ve raporlama sağlaması gerekebilir. Özellikle hammadde temini, bileşen üretimi ve alt tedarik ilişkileri gibi alanlarda değer zincirinin farklı aşamalarına ilişkin risklerin değerlendirilmesi, CSDDD kapsamında önem kazanan başlıca konular arasında yer almaktadır.

Direktifin otomotiv sektörü açısından önemli bir boyutu da hammadde ve bileşen tedarikine ilişkin sürdürülebilirlik riskleridir. Elektrikli araç teknolojileri ve batarya üretimi gibi alanlarda kullanılan kritik hammaddelerin temini, çevresel etkiler ve insan hakları açısından yüksek riskli faaliyetler arasında değerlendirilmektedir. Bu nedenle otomotiv üreticileri ve tedarikçileri bakımından hammadde tedarik zincirlerinin izlenebilirliği ve bu zincirlerde ortaya çıkabilecek risklerin yönetimi giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Türkiye’de ise şirketlerin değer zincirleri boyunca insan hakları ve çevresel etkileri sistematik biçimde değerlendirmesini zorunlu kılan CSDDD benzeri bir düzenleme bulunmamaktadır. Mevcut düzenleyici yapı büyük ölçüde sürdürülebilirlik raporlaması ve politika belgeleri aracılığıyla kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarının

teşvik edilmesine dayanmaktadır. KGK tarafından yayımlanan TSRS, belirli büyüklükteki işletmeler için sürdürülebilirlik raporlamasını zorunlu hale getirmiştir. Bununla birlikte bu düzenleme, CSDDD’de öngörülen değer zinciri temelli özen yükümlülüğünü içermemektedir. Benzer şekilde SPK tarafından yayımlanan Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi halka açık şirketlerin çevresel, sosyal ve yönetim alanlarında açıklama yapmasını teşvik etmekte, ancak bağlayıcı bir özen yükümlülüğü getirmemektedir.

Türkiye’de CSDDD’ye doğrudan uyum sağlayacak kapsamlı bir mevzuatın bulunmaması, otomotiv sektörü açısından iki yönlü bir etki doğurabilir. Bir yandan AB merkezli üreticilerle çalışan Türk otomotiv tedarikçilerinin, AB mevzuatından kaynaklanan gereklilikler doğrultusunda sürdürülebilirlik yönetim sistemlerini geliştirmeleri ve tedarik zinciri uygulamalarını bu çerçevede gözden geçirmeleri gerekebilir. Diğer yandan ulusal düzenleyici çerçevenin henüz bu alanda kapsamlı bir yükümlülük sistemi içermemesi, şirketlerin uyum sürecini büyük ölçüde ticari ilişkiler ve piyasa talepleri üzerinden yürütmesine neden olabilir.

Bu bağlamda otomotiv sektörü, CSDDD’nin dolaylı etkilerinin en belirgin şekilde hissedilebileceği sektörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. AB otomotiv üreticilerinin tedarik zinciri yönetimi kapsamında geliştireceği sürdürülebilirlik ve özen yükümlülüğü mekanizmaları, Türkiye’de faaliyet gösteren tedarikçilerin üretim süreçleri, kurumsal yönetim yapıları ve raporlama uygulamaları üzerinde dönüştürücü etkiler yaratabilir. Bu gelişmeler özellikle tedarik zincirlerinde şeffaflık, izlenebilirlik ve risk yönetimi gibi alanlarda yeni kurumsal uygulamaların geliştirilmesini gündeme getirebilir.

Sonuç olarak CSDDD’nin otomotiv sektörü üzerindeki etkisi yalnızca AB’de yerleşik şirketlerle sınırlı kalmayıp, bu şirketlerin küresel tedarik zincirlerine entegre olan üretici ve tedarikçiler açısından da önem taşımaktadır. Türkiye’deki mevcut mevzuat ve politika çerçevesinin CSDDD ile birebir örtüşmemesi, otomotiv sektöründeki şirketlerin sürdürülebilirlik ve insan hakları alanındaki uygulamalarını büyük ölçüde AB pazarına erişim gereklilikleri ve uluslararası ticaret ilişkileri doğrultusunda şekillendirmesine yol açabilir.

5.1 Otomotiv Değer Zinciri Açısından CSDDD Kapsamındaki Risk Alanları

CSDDD’de öngörülen bütünsel değer zincirleri yaklaşımı, özellikle çok katmanlı ve küresel yapıya sahip üretim sistemleri bakımından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Otomotiv sektörü de tarif edildiği şekilde çok sayıda tedarikçi ve alt tedarikçinin yer aldığı geniş ve karmaşık değer zinciri yapısına sahiptir.

Otomotiv üretim süreci, hammadde çıkarımından nihai ürünün piyasaya sunulmasına kadar birçok farklı üretim ve tedarik aşamasını içermektedir. Direktifte benimsenen değer zinciri yaklaşımı, özellikle hammadde temini, bileşen üretimi, tedarik ilişkileri ve lojistik süreçleri gibi alanlarda insan hakları ve çevresel risklerin değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle otomotiv sektöründe faaliyet gösteren üretici ve tedarikçilerin, değer zincirinin farklı aşamalarında ortaya çıkabilecek riskleri belirlemesi ve bunları yönetmeye yönelik mekanizmalar geliştirmesi önem kazanmaktadır.

Değer zincirinin ilk aşamalarından biri hammadde teminidir. Araç üretiminde kullanılan metaller, nadir mineraller ve diğer hammaddeler çoğu zaman farklı coğrafyalarda çıkarılmakta ve işlenmektedir. Bu faaliyetlerin yürütüldüğü bölgelerde çevresel etkiler ve çalışma koşulları açısından çeşitli riskler ortaya çıkabilmektedir. CSDDD kapsamında otomotiv üreticilerinin hammadde tedarik süreçlerini daha yakından izlemeleri ve bu süreçlerde ortaya çıkabilecek insan hakları ve çevresel riskleri değerlendirmeleri gerekmektedir.

Değer zincirinin ikinci aşamasını oluşturan parça ve bileşen üretimi, otomotiv sektörünün en geniş tedarik ağını kapsamaktadır. Araç üretiminde kullanılan çok sayıda mekanik ve elektronik bileşen farklı üreticiler tarafından sağlanmaktadır. Bu durum tedarik zincirinde çok katmanlı bir yapı ortaya çıkarmakta ve alt tedarikçiler dâhil olmak üzere geniş bir üretici ağını içermektedir. Direktif kapsamında otomotiv üreticilerinin bu tedarik ağlarında ortaya çıkabilecek riskleri belirlemesi ve bunların yönetimine yönelik süreçler geliştirmesi beklenmektedir.

Elektrikli araç teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte batarya üretimi, otomotiv değer zincirinin kritik aşamalarından biri haline gelmiştir. Batarya üretiminde kullanılan lityum, kobalt ve nikel gibi hammaddelerin temini, çevresel etkiler ve çalışma koşulları açısından uluslararası politika belgelerinde yüksek riskli alanlar arasında değerlendirilmektedir. Bu nedenle CSDDD kapsamında otomotiv üreticilerinin batarya tedarik zincirlerine ilişkin izleme ve risk yönetimi mekanizmaları oluşturması önem taşımaktadır.

Araç üretim sürecinin montaj aşaması ise üretim tesislerinde yürütülen faaliyetleri kapsamaktadır. Bu aşamada çalışma koşulları, iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları, enerji kullanımı ve emisyonlar gibi unsurlar sürdürülebilirlik değerlendirmelerinde öne çıkmaktadır. Direktif kapsamında şirketlerin kendi operasyonlarında ortaya çıkabilecek çevresel ve sosyal etkileri belirlemesi ve bu etkilerin yönetimine yönelik politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

Değer zincirinin sonraki aşamalarında lojistik, dağıtım ve depolama faaliyetleri yer almaktadır. Bu süreçler özellikle karbon emisyonları ve çevresel etkiler bakımından değerlendirilmektedir ve sürdürülebilir üretim ile dağıtım sistemleri açısından önem taşımaktadır. CSDDD kapsamında şirketlerin değer zinciri genelinde çevresel etkileri değerlendirmesi gerektiğinden, lojistik faaliyetleri de sürdürülebilirlik değerlendirmelerinin bir parçası olarak ele alınmaktadır.

Otomotiv değer zincirinde satış sonrası hizmetler ve geri dönüşüm süreçleri de sürdürülebilirlik politikaları açısından giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle araçların kullanım ömrü sonunda ortaya çıkan atıkların yönetimi ve geri dönüşüm süreçleri, çevresel politika alanında önem kazanan başlıca konular arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak otomotiv sektörü, geniş ve çok katmanlı tedarik zinciri yapısı nedeniyle CSDDD kapsamında benimsenen değer zinciri yaklaşımının etkilerinin belirgin şekilde hissedilebileceği sektörlerden biridir. Hammadde temini, bileşen üretimi, batarya teknolojileri, üretim süreçleri ve lojistik faaliyetleri gibi değer zincirinin farklı aşamalarında ortaya çıkabilecek insan hakları ve çevresel risklerin değerlendirilmesi, otomotiv sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin sürdürülebilirlik yönetimi açısından giderek daha kritik hale gelmektedir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma kapsamında AB’de kabul edilen CSDDD incelenmiş ve Direktif kapsamında öngörülen temel yükümlülük alanları Türkiye’deki mevcut mevzuat ve politika çerçevesi ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Yapılan analiz, Türkiye’de sürdürülebilirlik, insan hakları ve kurumsal yönetim alanlarında son yıllarda önemli politika belgeleri ve düzenleyici araçların geliştirildiğini ortaya koymaktadır. TSRS, SPK tarafından yayımlanan sürdürülebilirlik ilkeleri ile çalışma hayatı ve insan haklarına ilişkin ulusal politika belgeleri, şirketlerin çevresel ve sosyal etkilerine ilişkin farkındalığın artmasına katkı sağlayan önemli düzenleyici adımlar olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte mevcut düzenleyici yapı büyük ölçüde sürdürülebilirlik raporlaması, politika yönlendirmeleri ve gönüllü uyum mekanizmalarına dayanmaktadır. AB’de kabul edilen CSDDD’de öngörüldüğü şekilde yatay ve bağlayıcı bir kurumsal özen yükümlülüğü çerçevesinin Türkiye’de henüz mevzuat düzeyinde oluşturulmadığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de sürdürülebilirlik alanında belirli bir politika altyapısının mevcut olduğunu göstermekle birlikte, CSDDD’de benimsenen faaliyet zinciri temelli özen yükümlülüğü yaklaşımının henüz bütüncül bir düzenleyici çerçeveye kavuşmadığını ortaya koymaktadır.

Türkiye ekonomisinin AB ile güçlü ticari entegrasyonu dikkate alındığında, CSDDD’nin etkilerinin yalnızca AB’de yerleşik şirketlerle sınırlı kalmayacağı, Direktif kapsamında getirilen yükümlülüklerin, küresel tedarik zincirleri aracılığıyla AB ile ticari ilişkileri bulunan Türk şirketleri üzerinde dolaylı etkiler doğurması beklenmektedir. Bu durum özellikle otomotiv sektörü gibi AB ile yüksek ticaret hacmine sahip, çok katmanlı ve uluslararası tedarik zincirleri içeren sektörlerde daha belirgin hale gelebilir.

AB merkezli üreticilerin CSDDD kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirebilmek amacıyla tedarik zinciri yönetimi, izlenebilirlik, veri paylaşımı ve sürdürülebilirlik raporlaması alanlarında daha kapsamlı uygulamalar geliştirmesi beklenmektedir. Bu gelişmeler, Türkiye’de faaliyet gösteren tedarikçilerin de kurumsal sürdürülebilirlik yönetim sistemlerini güçlendirmesini ve insan hakları ile çevresel risk yönetimi alanlarında uluslararası standartlarla uyumlu uygulamalar geliştirmesini teşvik edebilir.

Bu çerçevede CSDDD, yalnızca AB hukukunun bir unsuru olmanın ötesinde, küresel tedarik zincirlerinde faaliyet gösteren şirketler açısından sürdürülebilirlik, sorumlu iş uygulamaları ve değer zinciri yönetimi alanlarında yeni bir yönetim standardının oluşmasına katkı sağlayabilecek bir düzenleme niteliği taşımaktadır. Türkiye açısından değerlendirildiğinde, söz konusu düzenlemenin doğrudan bir uyum yükümlülüğü doğurmamakla birlikte, AB ile ticari entegrasyonun yüksek olduğu sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin sürdürülebilirlik ve değer zinciri risk yönetimi alanlarında kurumsal kapasitelerini geliştirmelerini gerektirebilecek önemli bir politika gelişmesi olduğu değerlendirilmektedir.

7. KAYNAKÇA

<https://digitallibrary.un.org/record/720245?ln=en&v=pdf>

https://www.oecd.org/content/dam/oecd/tr/publications/reports/2023/06/oecd-guidelines-for-multinational-enterprises-on-responsible-business-conduct_a0b49990/8a1fb939-tr.pdf

<https://www.ilo.org/tr/projects-and-partnerships/projects/calisma-yasaminda-temel-ilkeler-ve-haklar>

https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/1005202413542997_PDFsam_inhak13.pdf

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj/eng>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0071>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022SC0042>

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj/eng>

https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en

https://commission.europa.eu/publications/proposal-directive-corporate-sustainability-due-diligence-and-annex_en

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2026/470/ojt>

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/12/09/council-and-parliament-strike-a-deal-to-simplify-sustainability-reporting-and-due-diligence-requirements-and-boost-eu-competitiveness/>

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/02/24/council-signs-off-simplification-of-sustainability-reporting-and-due-diligence-requirements-to-boost-eu-competitiveness/>

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6596-2025-INIT/en/pdf>

<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/package-simplification-business/file-first-omnibus-package-on-sustainability-proposal-amending-csrd-and-csddd>

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/de/ip_25_2981

https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_2020-2024.pdf

<https://www.grantthornton.global/en/insights/articles/eu-council-and-eu-parliament-reach-an-agreement-to-simplify-sustainability-reporting-and-due-diligence-requirements/>

<https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/eu-council-gives-final-approval-to-omnibus-package-including-far-reaching-changes-to-csddd-and-csrd/>

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

OTOMOTİV SANAYİİ DERNEĞİ
AUTOMOTIVE MANUFACTURERS ASSOCIATION

<https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/yesil-mutabakat/ab-dongusel-ve-surdurulebilir-sanayi-politikalari/kurumsal-surdurulebilirlik-ozen-yukumluluğu>

<https://immib.org.tr/tr/avrupa-birliđi-kurumsal-surdurulebilirlik-ozen-yukumluluğu>

<https://yesilbuyume.org/csddd-kurumsal-surdurulebilirlik-ozen-yukumluluğu-direktifi/>

<https://yesilbuyume.org/ab-kurumsal-surdurulebilirlik-ve-ozen-yukumluluğu-direktifi-turkiyedeki-sirketler-icin-ne-anlama-geliyor/>

<https://www.surdurulebilirlikraporu.org.tr/surdurulebilirliğe-iliskin-duzenlemeler-turkiyedeki-sektorlere-etkileri/142/kurumsal-surdurulebilirlik-ozen-yukumluluğu-direktifi-csddd>

<https://spk.gov.tr/data/63a17b1a8f95db0fa40e3309/s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20ilkeleri%20uyum%20cercevesi.pdf>

<https://spk.gov.tr/data/63a17b1a8f95db0fa40e3309/s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20ilkeleri%20uyum%20cercevesi.pdf>

https://www.csqb.gov.tr/Media/hy4bc4pg/%C3%A7a%C4%B1%C5%9Fma-hayat%C4%B1na-ili%C5%9Fkin-ulusal-rehber_ilkeler.pdf

<https://www.csqb.gov.tr/cqm/haberler/26-12-2023-1/>

<https://www.csqb.gov.tr/Media/t0bomvck/ulusal-istihdam-stratejisi-2025-2028.pdf>

<https://www.ilo.org/publications/tripartite-declaration-principles-concerning-multinational-enterprises-and-3>

https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsq_no=XXVII-7-d&chapter=27&clang=en

<https://sdqs.un.org/goals>

<https://www.ilo.org/resource/ilo-declaration-social-justice-fair-globalization>

https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/european-pillar-social-rights-building-fairer-and-more-inclusive-european-union_en

https://www.undp.org/sites/g/files/zskqke326/files/2023-06/bhr_unq_rehberilkelerrapor.29.05.23_web.pdf

<https://www.deloitte.com/be/en/issues/climate/csddd-corporate-sustainability-due-diligence-directive.html>

https://isahlakiderqisi.com/uploads/2024/11/5-17_2-Ebru_Ye%C5%9Ffilmen.pdf

https://ipatemelhaklar.ab.gov.tr/wp-content/uploads/2024/12/10-TR-Temel-Haklar-Projesi_BHR-Comparative-Note_Subat-SIDB_final-17-10-24.pdf

https://www.gesetze-im-internet.de/Teilliste_translations.html

<https://www.undp.org/sites/g/files/zskqke326/files/2025-05/undp-tr-bhr-publication-page-05132025.pdf>

<https://www.csqb.gov.tr/cqm/haberler/26-12-2023-1/>

https://www.ito.org.tr/documents/Duyurular/2025_dokumanlar/ab-torba-yasa-teklifi.pdf

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

OTOMOTİV SANAYİİ DERNEĞİ
AUTOMOTIVE MANUFACTURERS ASSOCIATION

https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/1005202413542997_PDFsam_inhak13.pdf

<https://www.tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/11783-kuresel-tedarik-zinciri-calistayi-raporu>

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39647&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

[https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/YasalDuzenlemeler/T%C3%BCrkiye%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Raporlama%20Standartlar%C4%B1n%C4%B1n%20\(TSRs\)%20Uygulama%20Kapsam%C4%B1n%C4%B1n%20Belirlenmesine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kurul%20Karar%C4%B1.pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/YasalDuzenlemeler/T%C3%BCrkiye%20S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik%20Raporlama%20Standartlar%C4%B1n%C4%B1n%20(TSRs)%20Uygulama%20Kapsam%C4%B1n%C4%B1n%20Belirlenmesine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kurul%20Karar%C4%B1.pdf)

https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/Duyuru/Turkiye_Surdurulebilirlik_Raporlama_Standartlari_ve_TSRslerin_Uygulama_Kapsami_Resmi_Gazetede_Yayimlanmistir.pdf

<https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/RaporlamaStandarti/TSRS%201.pdf>

<https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/RaporlamaStandarti/TSRS%202.pdf>